

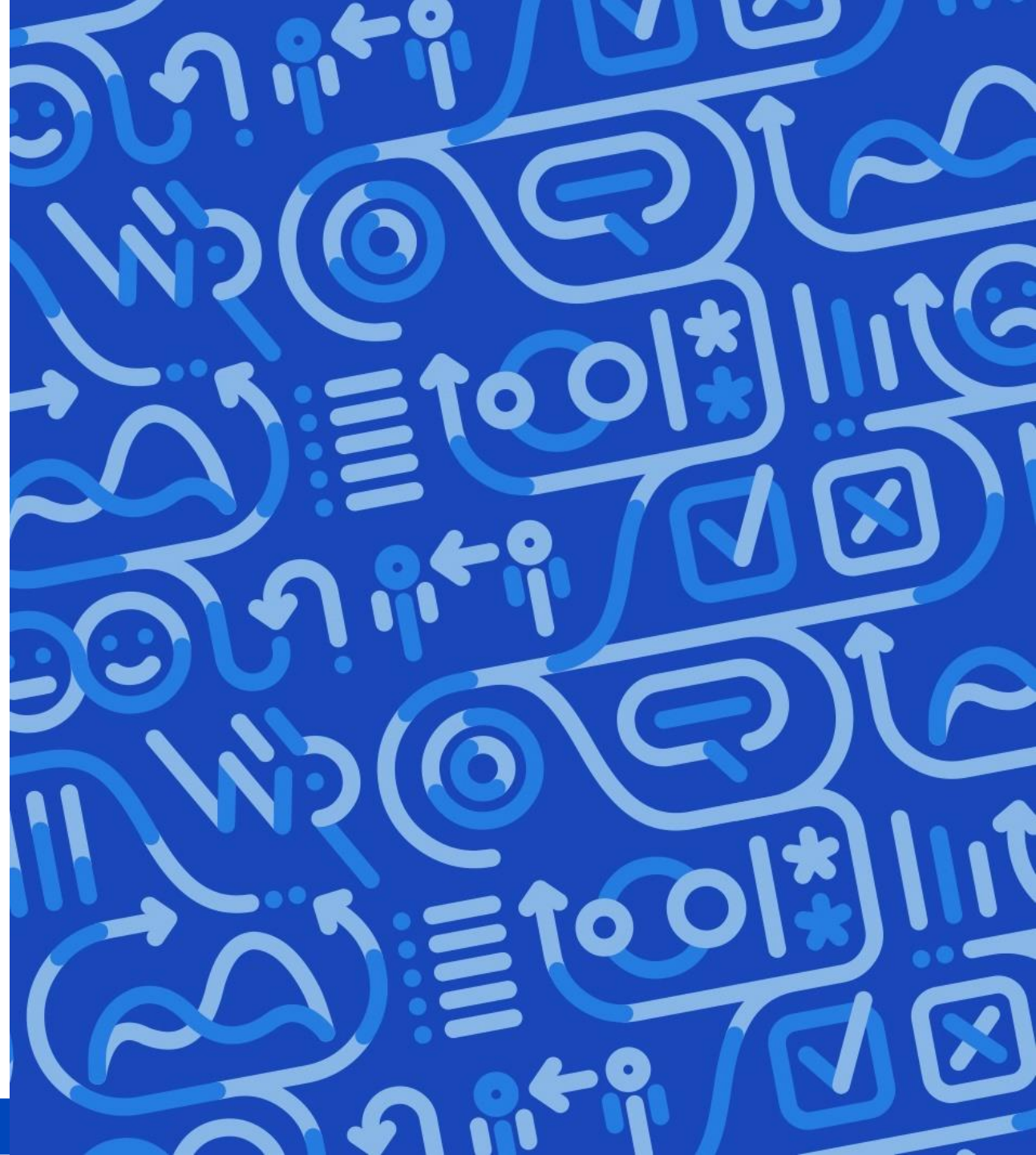

Stereotypowe obrazy Żydów oraz doświadczenia z treściami antysemitycznymi

Raport z badania jakościowego
przygotowany dla:

30.12.2022

- 🎯 Kontekst, metodologia i grupa docelowa
- 🎯 Wnioski i rekomendacje
- 🎯 Tożsamość żydowska
- 🎯 Postrzeganie Żydów w Polsce
- 🎯 Antysemityzm: definicja, przejawy, przeciwdziałanie
- 🎯 Kontakt

Kontekst, metodologia i grupa docelowa

Cel końcowy projektu:

Zebranie wiedzy i inspiracji do budowania programów edukacyjnych i prowadzenia działań komunikacyjnych przez Muzeum POLIN.

Kontekst badania

- Muzeum POLIN prowadzi **projekt naukowo-badawczy** dotyczący **antysemityzmu w Polsce**. Celem całego projektu jest **eksploracja i opis** tego zjawiska, a uzyskane wyniki będą podstawą budowania **programów** edukacyjnych i komunikacyjnych **Muzeum**;
- W ramach realizacji projektu, w **czerwcu 2022 r.** przeprowadzona została **analiza semiotyczna**. Jej celem była **identyfikacja** powtarzalnych **wątków, motywów**, które konstytuują i utrwalają **stereotypowe przekonania** na temat Żydów w polskiej kulturze popularnej;
- **Materiał** z analizy semiotycznej (kluczowe motywy) posłużył jako **element do dyskusji** podczas niniejszego badania jakościowego (grupy fokusowe z respondentami).

Cele badania

- Zrozumienie **elementów i przejawów** subiektywnej **identyfikacji** z kulturą, społecznością, tradycją **żydowską**;
- Pogłębienie opinii na temat **postrzegania Żydów** w Polsce (spontaniczne i wspomagane materiałem z analizy semiotycznej), w tym znajomości/ powszechności, rezonowania/ istotności, sentymentu emocjonalnego i potrzeb, jakie te opinie zaspokajają;
- Zrozumienie postrzegania zjawiska **antysemityzmu**, w tym jego rozumienia, źródeł, strategii przeciwdziałania zjawisku;
- Pogłębienie **doświadczeń** z treściami, poglądami czy zachowaniami **antysemickimi**, w tym miejsca kontaktu, ich częstotliwość oraz związane z nimi postawy.

Grupa docelowa i metodologia

n=12 grup dyskusyjnych online

Rozkład próby

	Osoby subiektywnie identyfikujące się jako Żydzi	Osoby NIE identyfikujące się jako Żydzi
15-18 lat	1 miniFGI	1 miniFGI
19-25 lat	1 miniFGI	1 miniFGI
26-35 lat	1 miniFGI	1 miniFGI
36-45 lat	1 miniFGI	1 miniFGI
46-55 lat	1 miniFGI	1 miniFGI
56-65 lat	1 miniFGI	1 miniFGI
	6 miniFGI	6 miniFGI

Dodatkowo, identyfikacja definiowana była następująco:

respondent zgadzał się z co najmniej 2 stwierdzeniami spośród:

- Mam korzenie żydowskie i je kultuwuję - Praktykuję obrzędy / celebрую święta żydowskie - Staram się żyć zgodnie z nauką judaizmu - Czuję się częścią żydowskiej wspólnoty kulturowej - Aktywnie działam w społeczności żydowskiej - Wyrażam publicznie moje poczucie tożsamości żydowskiej - Znam hebrajski / jidysz (choć w podstawowym stopniu)

Metoda badawcza

- **Wywiady grupowe w formie minigrup (miniFGI), online;**
- Czas trwania FGI: **ok 120 min.;**
- **Liczba osób na grupie: 4** (rekrutowane było 5-6 osób na grupę i w przypadku pojawienia się wszystkich respondentów, grupa realizowana była z większą liczbą osób)
- Dyskusje **nagrywane** (audio/video),
- **Ogólna definicja respondenta:**
 - kobiety i mężczyźni;
 - wiek 15-65 lat;
 - różnicowanie ze względu na wielkość miejscowości
 - różnicowanie ze względu na wykształcenie (średnie i wyższe, podstawowe/gimnazjum tylko dla najmłodszych grup)

Wnioski i rekomendacje

1. Ogólnie, Żydzi kojarzą się z **odmiennością, przeszłością**; to społeczność, której – **zdaniem Nie-Żydów** – **współcześnie niemal nie ma wokół nas**. Obraz Żyda jest zbudowany z **szeregu stereotypów** obejmujących **specyficzny wygląd, zwyczaje**, kontrowersyjne **tradycje**, niezrozumiałe **obrzędy**. Na takich elementach osadzona jest – **zdaniem Nie-Żydów** – tożsamość żydowska. **Żyd to nie-Polak** – osoba odmienna, wyróżniająca się, a jeśli niewidoczna to znaczy, że nieobecna lub ukrywająca się.
2. Zdaniem samych **Żydów**, ich tożsamość i **identyfikacja jest bardziej pojemna i skomplikowana**. Może się na nią składać faktyczne **pochodzenie**, ale też **język, religia** czy kultywowanie **wybranych zwyczajów**. Co więcej, bycie Żydem może oznaczać **poczucie przynależności** do narodu żydowskiego, **bliskość z Izraelem**, czy też posiadanie wybranych **cech**, typowych dla Żydów (przedsiębiorczość, mądrość, poszanowanie dla tradycji, rodzinność), co **zupełnie nie wyklucza jednoczesnej identyfikacji jako Polak/Polka**.

→ Wydaje się, że w stosunkach pomiędzy Żydami i nie-Żydami **brak dialogu opartego na otwartości i poznaniu różnic i podobieństw**. Nadal **silne są stereotypy** zakorzenione w czasach wojny i okresie powojennym. Budując programy edukacyjne Muzeum POLIN powinno skupić się na **wspieraniu dialogu** pomiędzy różnymi grupami Żydów i Nie-Żydów celem **wzmacniania postrzegania różnorodności jako wartościowej i wzbogacającej**.
3. Najsilniejsze **skojarzenia** z Żydami dotyczą **kwestii bogactwa** (dryg do pieniędzy, przedsiębiorczość, bywa też że skąpstwo i przedkładanie pieniędzy ponad wszystko), co szczególnie **dla starszych Nie-Żydów** jest **źródłem negatywnej oceny** Żydów (chciwość, odzyskiwanie majątków, resentymenty), ale dla młodych może być **powodem do dumy i podziwiania** Żydów.
4. Bardzo silnym i dość oczywistym skojarzeniem jest **doświadczenie Zagłady**, które dla młodszych jest **trudnym tematem**, o skali okrucieństwa ciężkiej do wyobrażenia. Holokaust jest też pewnego rodzaju **traumą**, która powstrzymuje Żydów od skupienia na przyszłości, **zamiast rozpamiętywania** przeszłych krzywd. Dla **niektórych Nie-Żydów** budzi **ambivalentne** uczucia, gdyż ich zdaniem może być używany jako uzasadnienie dla szczególnego statusu czy praw Żydów.

Wnioski i rekomendacje (2/3)

5. Żydzi kojarzą się również z pewnego rodzaju **nieprzystępnością, zamknięciem** w swoich wspólnotach i wspieraniem się nawzajem, a jednocześnie **dość małą otwartością na dialog z innymi**. Żydzi to również społeczność **mądra, niezłomna**, godna **podziwu** z uwagi na **wpływowość i determinację** w tworzeniu i utrzymaniu własnego silnego państwa.
 - Skojarzenia z Żydami są **silnie nacechowane stereotypowo**. Mówiąc o Żydach, rozmówcy **odwołują się do** klisz, podczas gdy niewielu z nich (częściej: młodzi) jest w stanie wyjść poza kalki. Wydaje się, że zadaniem dla Muzeum POLIN jest **osadzenie działań edukacyjnych wokół ukazywania Żydów jak „każdego z nas”**, zamiast podkreślania dzielących różnic.
6. **Młodsze i średnie pokolenia Nie-Żydów** wydają się być **bardziej otwarte** na tematykę żydowską (i szerzej: różnorodność, inkluzywność), w przeciwieństwie do **starszych**, którzy sami określają się jako **niechętni Żydom** i też mają taką opinię w oczach młodszych rozmówców.
7. Podobne **różnice** zauważalne są w przypadku **Żydów**: **młodszy** są bardziej **nastawieni na dialog, opowiadanie** innym o **kulturze i tradycji żydowskiej**, mają **mniejszą tolerancję dla myślenia stereotypowego**, a **większą potrzebę wspierania różnorodności**.
 - Wydaje się, że **młodszym bliższe są skojarzenia z Żydami z obszarów** (odwołując się do analizy semiotycznej) **Asymilacji i Wyniesienia**, w kontraście do **starszych** pokoleń, które skupiają się bardziej na obszarach **Alienacji i Upokorzenia**. Dzięki częstszej u młodych ciekawości i otwartości, mają oni szansę z powodzeniem **wspierać, współtworzyć lub być adresatami** działań Muzeum POLIN w zakresie budowania **dialogu polsko-żydowskiego**.
 - W kontekście **starszych pokoleń Nie-Żydów** wydaje się kluczowe **odpolitycznienie** tematyki żydowskiej, **rozmowa o zaszłościach i resentymentach, tłumaczenie zawiłości historii**. Jednak wśród rozmówców dominuje opinia, że **starsze pokolenia** są zbyt **zatwardziałe** w swoich sądach i **trudno będzie je zmienić**.
8. **Antysemityzm** jest **słowem raczej nie używanym spontanicznie** na określenie współczesnych negatywnych określeń czy zachowań wobec Żydów. Preferowane określenia to: **dyskryminacja, nietolerancja, wykluczenie, czy nawet nienawiść, czy rasizm**.

9. Mówienie nie o **antysemityzmie** budzi od razu **skojarzenia z czasami wojny i Zagłady**, a także późniejszymi przejawami **wykluczania Żydów** (np. rok 1968) – jest to słowo **bardzo ciężkie gatunkowo**, kojarzone z **czystym złem, agresją** fizyczną, **eksterminacją**. W kontekście współczesności, okazuje się **nieprzystające, za mocne**. Budzi też **lęk** – oskarżenie kogoś o bycie antysemitą to bardzo poważny zarzut, przywołujący na myśl wydarzenia historyczne o znacznie większej skali.
- W tym kontekście, wydaje się, że **odwoływanie się do pojęcia „antysemityzm” w materiałach edukacyjnych czy komunikacyjnych nie będzie skuteczne**, a wręcz **przeciwnie** – może wywołać **historyczne zaszłości**, być **niezrozumiałe** jako zbyt silne i oskarżycielskie. Bardziej trafne jest nazywanie zachowań antysemitycznych **dyskryminacją czy wykluczeniem** lub też używanie **języka o wydźwięku pozytywnym** i osadzanie działań edukacyjnych wokół pojęć **inkluzywności, różnorodności, bogactwa** płynącego z **wielości głosów, tradycji czy doświadczeń**.
10. Rozmówcy **nie postrzegają antysemityzmu jako zjawiska współcześnie o wielkiej skali** czy wymagającego **natychmiastowej i zmasowanej interwencji**. Jednak istnieje **potrzeba uwrażliwiania** Polaków na kwestie różnorodności, tolerancji, docenienia odmienności i czerpania z niej inspiracji.
11. **Edukacja, reagowanie na przejawy** antysemityzmu i **promowanie tematyki żydowskiej** to kluczowe działania określone jako najskuteczniejsze przeciwdziałanie antysemityzmowi. **Rola Muzeum POLIN i podobnych instytucji** we wspieraniu akceptacji dla Żydów odbierana jest jako **znacząca**, ale konieczne jest podejście do działań tego typu **z wyczuciem**.
- Zdaniem większości (szczególnie młodych) **kampania edukacyjna** otwarcie nawołująca do akceptacji dla Żydów czy pokazująca ich jako interesujących i wzbogacających polską rzeczywistość może **odnieć przeciwny skutek**. Sami **Żydzi obawiają się też bycia w centrum uwagi**, postawienia w świetle reflektorów, konieczności **udowadniania swojej wartości czy „fajności”**. Jako analogię rozmówcy podają np. **kampanie przeciw homofobii czy manify**, które w szerszym odbiorze społecznym mogą **skutkować przejawianiem odmienności zamiast jej włączania w kategorię „normalności”**. Dlatego wydaje się, że kampanie edukacyjne Muzeum POLIN powinny opierać się na **podkreślaniu wartości płynącej z współtworzenia** polskiej rzeczywistości przez różne kultury i tradycje, **zamiast ogniskowania się na odmienności**. Zasadne wydaje się też **promowanie tematyki różnorodności w szerszym kontekście** (kultury, mniejszości narodowe, orientacje seksualne itd.), aby **uniknąć skupienia się na Żydach jako „innych”**.

Tożsamość żydowska

Nie-Żydzi opisując Żydów skupiają się na ich odmienności, podczas gdy dla Żydów ich tożsamość jest bardziej pojemna, czasem trudna do zdefiniowania.

Zdaniem nie-Żydów

- Nie-Żydzi próbując definiować żydowskość, skupiają się na **aspektach podkreślających odmiennść** tej grupy, wyróżnikach;
- Są to przede wszystkim aspekty odnoszące się do **religii** czy **tradycji**: wyznanie, obrzędy (np. szabat, koszerność, obrzezanie);
- Kolejnym wyróżnikiem Żyda jest jego charakterystyczny wygląd: **cechy fizyczne** (np. orli nos, duże uszy, pejsy, broda) czy też **elementy ubioru** (jarmułka, chałat, peruki u kobiet);
- Niekiedy wymieniany jest **system wartości i zachowań**: tradycjonalizm, rodzinność, przedsiębiorczość;
- Niektórzy, szczególnie starsi, odnoszą się do kwestii **dziedziczenia żydowskości (po matce)** jako „prawdziwego” wyznacznika tego kto jest, a kto nie jest Żydem.

Zdaniem Żydów

- Zdaniem Żydów, oznaką bycia Żydem jest **pochodzenie**, ale rozumiane **nie tylko dosłownie**, ale też jako odkrywanie **korzeni, szacunek** do przeszłości, **bliskość** z Izraelem (szczególnie starsi);
- Ważnym elementem identyfikacji jest poczucie **przynależności** do narodu żydowskiego, budowane niekiedy na **wspólnocie doświadczeń** (przodków: Zagłada) i obciążenia spuścizną Holokaustu;
- Żydów określa też **tradycja, kultura**, zarówno wiedza na ten temat, jak i praktykowanie (np. koszerność), **w mniejszym stopniu sama religia czy język**;
- Dla części rozmówców bycie Żydem to pewien **wyróżnik**, czasem „**super moc**”: **odmiennść** w pozytywnym znaczeniu, wynikająca z przeświadczenia o posiadaniu cech typu przedsiębiorczość, wytrwałość, niezłomność;
- Dla niektórych (szczególnie starsi) bycie Żydem to **nie ujawnianie się**, pewna tajemnica, tożsamość przekazywana im przez dziadków, pod koniec ich życia;
- Dla młodszych, bycie Żydem to **bycie obywatelem świata**, umiejętność przystosowania się, otwartość.

Tożsamość żydowska vs pokolenia Żydów

Dla młodszych pokoleń tożsamość żydowska jest ciekawym elementem auto-definicji. Dla starszych wiąże się z o wiele większymi obciążeniami, a bywa, że i lękami.

Zdaniem młodszych Żydów

- Tożsamość rozumiana często jako element **dziedzictwa po dziadkach/pradziadkach**;
- Częściej **jednoznacznie pozytywne** emocje wokół bycia Żydem: ciekawość, otwartość; o wiele rzadziej – napięcia (typu: wstyd, obawy, brzemię), niekiedy **neutralne**;
- Dla wielu odkrywanie swojej „żydowskości” zbiegło się z **okresem definiowania siebie jako człowieka** (dojrzewanie, budowanie relacji, itd.), stało się zapalnikiem do dookreślenia tożsamości, zrozumienia siebie;
- Bycie Żydem rozumiane jako **pojemna tożsamość, wielowymiarowa** (tradycja, kultura, język, religia, ale też specyficzne cechy czy „super moce), nie wykluczająca definiowania się **równolegle jako Polak/Polka**;
- Tożsamość wpisująca się w **szersze zjawisko otwartości** na różne kultury i docenianie różnorodności.

„**Prababcia** od strony mamy była Żydówką. W swojej rodzinie też miała wielu Żydów. A że do matki było mi znacznie bliżej niż do ojca, to też postanowiłem **zagłębić się trochę w sprawy, kwestie rodzinne**. I w ten sposób dowiedziałem się właśnie o moich **korzeniach**, zaczęłam się w tym temacie **dokształcać**” – Żydzi, 19-25 lat

Zdaniem starszych Żydów

- Tożsamość rozumiana często jako **dominujące dziedzictwo** (niekiedy: brzemię) po **rodzicach/dziadkach**;
- Częściej **ambiwalentne** odczucia wokół bycia Żydem: **ciekawość, bliskość, wspólnota, ale i obawy** (z uwagi na potencjalne wykluczenie, brzemię historii, uwikłanie w przeszłość i politykę), **brak neutralności – silnie odczuwana tożsamość**;
- Dla niektórych (najstarszych) tożsamość złożona też z niemal **namacalnych lęków przodków** i ich niewyobrażalnie trudnych doświadczeń (Zagłada, antysemityzm, doświadczenia roku 1968 itd.);
- Bycie Żydem rozumiane jako ogromna **potrzeba kultuwowania** (wybranych) tradycji, dla części potrzeba odkrywania **korzeni**, kultuwowania **pamięci** o przeszłości, odkrywania **śladów** przodków; dla **niektórych silniejsza identyfikacja niż bycie Polakiem/Polką**.

„**Bardzo potrzebuję Żydów** też w swoim życiu i lubię się nimi otaczać, bo dają mi taką **namiastkę dużej rodziny**, którą mogłabym mieć, a nie mam i mam z nimi wspólny **kod porozumienia**” – Żydzi, 56-65 lat

Wybór cytatów

„Na pewno są **bardzo religijni** i takie głęboko **zakorzenione tradycje**. Tak jak tutaj było o obrzezaniu, to też jest wiele innych jak szabat [...] Oni są **bardzo zamknięci**, oni żyją w swoich społecznościach” – Nie-Żydzi, 19-25 lat

„To jest naród, który był podczas wojny, dajmy na to, praktycznie, czy **prześladowany, czy wyniszczony** i który niby gdzieś tam uciekając, czy osiadając w poszczególnych krajach, **dość ładnie się odrodził** i na chwilę obecną można powiedzieć, że formalnie czy nieformalnie, ale **skupia w swoich rękach jakąś władzę**” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

„Żydzi mają **skłonność, predyspozycje do interesów**. Myślę że z naszego podwórka polskiego to można powiedzieć, że Polak nie lubi generalnie, jak się komuś coś powodzi. Jeśli temu Żydowi było lepiej niż niejednemu Polakowi, to już **był pierwszym wrogiem do odstrzału**” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Myślę, że **ktos, kto nie ma korzeni**, a jednak **chciałby zostać Żydem, mógłby się nazwać Żydem**. Bo myślę, że w takim razie ten ktoś będzie miał wiedzę, będzie miał szacunek. I myślę, że po prostu wtedy jest mile widziany” – Żydzi, 15-18 lat

„Ja jestem przekonana, że w większości umysłów obraz Żyda to jest **totalnie jakiś chasyd**. Ludzie nie potrafią sobie wyobrazić, wiecie, że nikt nie wygląda teraz jak chasyd. I pamiętam, że jak pracowałam w Gdańsku, jeszcze zanim się przenieśliśmy do Szwecji, to to było dosyć duże **zaskoczenie** dla moich współpracowników w korporacji, kiedy się dowiedzieli, że ja nie mogę gdzieś pójść, ponieważ jest piątek, a ja akurat idę na **szabat do synagogi**. I wtedy byli w ciężkim szoku: ale jak to? Dlaczego...?” – Żydzi, 26-35 lat

„Dzisiaj nawet teraz **nie do końca się wydaje bezpieczne przyznawać** się do tego. Więc tak to wygląda niestety. Ale to się czuje, to się ma we krwi, moim zdaniem **to jest w genach**. I patrzę na syna, mówi się o tym jak narodowość handlowa, czy wyznanie handlowe, to się uogólnia z punktu polskiego ale widzę, jak mój syn bardzo posiada te **wszystkie cechy, które mają Żydzi**, których prowadzi religia, bo de facto wydaje mi się, że **klucz sukcesu wielokrotnie właśnie w dziedzinie biznesu** czy w ogóle u Żydów **u podstaw leży religia**” – Żydzi, 36-45 lat

„Kiedy ja zapalam szabatowe świece to czuję połączenie z tym, co było, **oddaję hołd moim prababkom**, które to robiły i czuję się tak, jakbym była takim koralikiem włączonym w naszyjnik, nie jakimś takim dryfującym tylko włączonym w **krwiobieg mojej rodziny**” – Żydzi, 56-65 lat

Postrzeganie Żydów w Polsce

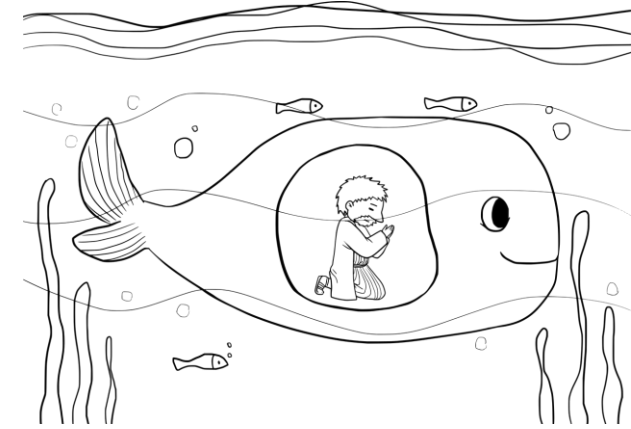

Postrzeganie Żydów: tło (Nie-Żydzi)

Żyda jakoby łatwo rozpoznać, a jednocześnie ich nie widać – obecność Żydów wśród nas jest zagadką wokół której narastają mity i napięcia.

W postrzeganiu Żydów (przez Nie-Żydów) bardzo silne jest przekonanie o ich **nieobecności, tajemniczości, ukrywaniu się**. Składa się na to kilka kwestii:

- **Historyczna przeszłość** (Zagłada, wypędzenia Żydów): faktyczne znaczne zmniejszenie liczby Żydów w Polsce skutkujące przekonaniem o Żydach jako **nacji przynależnej przeszłości**, współcześnie **nieobecnej**;
- Temat Żydów postrzegany jest też jako **politycznie nierozliczony**, „zamieciony pod dywan”; czasami pojawiający się gdy jest społeczna potrzeba znalezienia np. kozła ofiarnego; temat, który może w każdej chwili wybuchnąć;
- Jednocześnie, istnieje **silny stereotyp Żyda**, jako osoby, która **się wyróżnia**: specyficznym wyglądem (cechy fizyczne czy też strój), zachowaniami, tradycjami;
- W efekcie, istnieje silne **przekonanie, że Żyda „łatwo rozpoznać”**; przekonanie niekiedy dziedziczone z pokolenia na pokolenie (opowieści dziadków o tym, jak „rozpoznać Żyda”, wskazywanie „kto jest Żydem”), wokół którego **piętrzą się emocje**;
- Skutkuje to **poglądem** (szczególnie wśród starszych), że **Żydów albo nie ma wokół nas albo się skrętnie ukrywają** – wizja, że Żyd może być nie do „rozpoznania”, że może **wyglądać** czy **zachowywać się jak „my” jest niewyobrażalna**;
- Przekonanie o ukrywaniu się Żydów w połączeniu z opinią o nich jako nacji silnej, niezłomnej (odrodzenie mimo Zagłady, rządzenie światem, bogactwo, własne silne państwo w trudnym geopolitycznie regionie itd.) sprawiają, że **Żydzi jawią się jako osoby trochę niesamowite, nie z tego świata**.

„Nikt z nas **nie ma praktycznie do czynienia z ludnością pochodzenia żydowskiego**, więc nasze wszystkie oceny opierają się tylko i wyłącznie o przeszłości, nie jesteśmy w stanie powiedzieć, jak wygląda to teraz, z tymi ludźmi, mamy **podejrzenia**, że są po prostu zwykłą społecznością tak jak my, ale w żaden sposób nie jesteśmy w stanie tego potwierdzić, więc wszystkie nasze oceny **opierają się o przeszłości i naszych domysłach**” – Nie-Żydzi, 26-35 lat

„Temat żydowski tuż po wojnie został **kompletnie zamieciony**, ponieważ nie wiadomo co z tym tematem zrobić. Zniknęła 1/5 obywateli polskich, **wymordowanych**, którzy byli Żydami. Potem nastąpił jeszcze w latach sześćdziesiątych **pogrom** Żydów, którzy zostali **wygnani** do Izraela. Temat był nieporuszany przez wiele lat i potem nie ze względów politycznych, tylko niektórzy historycy zaczęli grzebać w tych tematach” – Nie-Żydzi, 56-65 lat

Postrzeganie Żydów: pierwsze skojarzenia (wg nie-Żydów)

Wokół postrzegania Żydów pojawia się wiele napięć. Pierwsze skojarzenia z Żydami oscylują wokół Zagłady, ale też ich odmienności wynikającej z tradycji czy kultury, ale też specyficznych cech i wartości.

Holokaust

(groza doświadczenia, ale też skupienie na przeszłości, zbytki kult minionych wydarzeń, roszczeniowość, „ofiary losu”)

Materialiści

(posiadający dryg do handlu, pieniędzy, umiejący robić interesy, ale też domagać się odszkodowań. Często w kontraście z niezaradnością finansową Polaków)

Odmienność

(obcość rytuałów, tradycji, zwyczajów, niezrozumienie dla pewnych zachowań, np. koszerność, szabat; niekiedy również odmienność fizyczna)

„Nadludzie”

(ponadprzeciętnie sprytni, mądrzy, posiadający dobrze działające państwo mimo napięć geopolitycznych, bogaci, ale też rządzący światem, manipulanci)

Tajemniczość

(przynależność do świata minionego – kiedyś ważny element tkanki miejskiej, obecnie trudności z rozpoznaniem, życie w ukryciu)

Nieprzystępność

(zamknięcie w swoim świecie, obyczajach i tradycjach, swoisty sposób myślenia, nie ujawnianie się)

„Co się mówi najczęściej, to jest **poza naszymi plecami**. Ja nie wiedziałem, że jestem Żydem osiedlowym jak ktoś mówił co, idziesz do tego Żydka. Ja się dowiedziałem od kogoś po wielu latach. To jest tak, jak z tym garbem, że każdy go widzi... zresztą to jest stary żydowski kawał o garbie i jak to w pociągu idzie dwóch facetów i jeden ma garba... ale to przy innej okazji. Chodzi o to, że **tego garba widać ale my go nie widzimy, bo go mamy z tyłu**” – Żydzi, 46-55 lat

„Ja nie wiem czy dobrze kojarzę, ale **obrzezanie**, tradycja u Żydów [...] na pewno są **bardzo religijni** i takie głęboko **zakorzenione tradycje**. Tak jak tutaj było o obrzezaniu, to też jest wiele innych jak szabat [...] oni są **bardzo zamknięci**, oni żyją w swoich społecznościach” – Nie-Żydzi, 19-25 lat

Postrzeganie Żydów: poziom wiedzy (Nie-Żydzi)

Bardzo duże znaczenie w odbiorze Żydów ma wiek rozmówców, który przekłada się na poziom zaznajomienia z tematem Żydów, a także okoliczności historyczno-społeczno-polityczne, w jakich wzrastała dana grupa wiekowa.

	15-18 lat	19-25 lat	26-35 lat	36-45 lat	46-55 lat	56-66 lat
Poziom wiedzy	Bardzo niski	Niski	Dość wysoki	Dość wysoki	Umiarkowany	Umiarkowany
Charakter wiedzy	Dość obiektywny, dążenie do faktów	Dość obiektywny, dążenie do faktów	Dość obiektywny, duża krytyczność i refleksja	Dość obiektywny, duża krytyczność i refleksja	Dość silnie nacechowany stereotypowo	Silnie nacechowany stereotypowo
Poziom refleksyjności	Niski	Dość wysoki	Wysoki	Dość wysoki	Niski	Niski
Kluczowe źródła	Szkoła	Szkoła, Dom rodzinny	Dom rodzinny, Media, Kultura	Dom rodzinny, Media, Kultura, Polityka	Dom rodzinny, Media, Polityka	Dom rodzinny, Media, Polityka
Otwartość na wiedzę	Duża	Duża	Bardzo duża	Umiarkowana	Ograniczona	Mała

Postrzeganie Żydów: obszary

W odwołaniu do analizy semiotycznej

UPOKORZENIE

cierpienie, zniewolenie, słabość

IZOLACJA I STRACH

NOWY WYMIAR
CIERPIENIA

UTRACONA
MŁODOŚĆ

SYMBOLE
NIEOBECNOŚCI

BEZIMIENNE
OFIARY

ZAMORDOWANY
ŚWIAT

ŚWIAT ZA KOTARĄ

TAJEMNICZE
RYTUAŁY

PIENIĄDZ PONAD
WSZYSTKO

PO DRUGIEJ
STRONIE

ALIENACJA

obcość, dziwność, tajemnica

WYNIESIENIE

chwała, moc, panowanie

ŻYDOWSKIE LOBBY

KRÓLOWIE NIZIN

FINANSOWY DRYG

NIEŻŁOMNI I
WYTRWALI

NIEBEZPIECZNIE
SILNY GRACZ

WYBITNI, BO
ZMIENILI ŚWIAT

FINANSOWI
GENIUSZE

MÓJ PRZYJACIEL
ŻYD

OSWAJANIE ŻYDA
HUMOREM

ŻYDOWSKIE
FETYSZE

TĘSKNOTA ZA
RÓŻNORODNOŚCIĄ

WSPIERAJĄ SIĘ,
POMAGAJĄ SOBIE
WZAJEMNIE*

ASYMILACJA

radość, bliskość, swojskość

falsz

pomiędzy

prawda

Postrzeganie Żydów: obszary vs grupy wiekowe

W odwołaniu do analizy semiotycznej

UPOKORZENIE

cierpienie, zniewolenie, słabość

WYNIESIENIE

chwała, moc, panowanie

Starsi rozmówcy

Młodszy rozmówcy

ALIENACJA

obcość, dziwność, tajemnica

ASYMILACJA

radość, bliskość, swojskość

Postrzeganie Żydów: obszary skojarzeniowe: ogólnie (*)

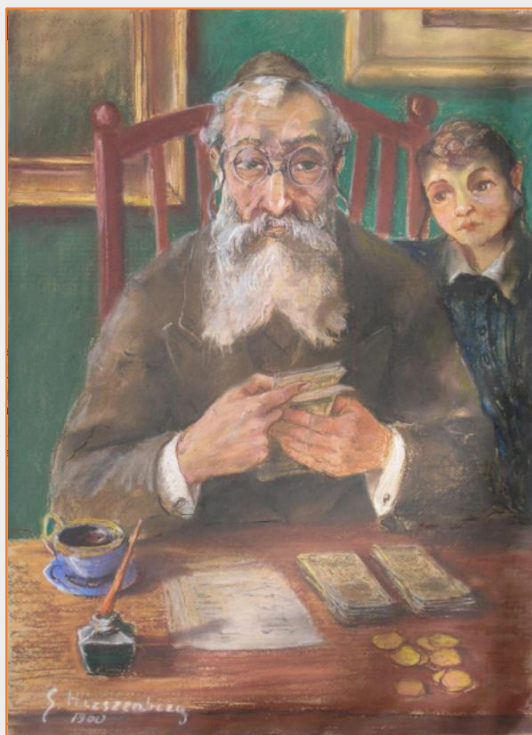
Obszary skojarzeń z Żydami wśród Żydów i nie-Żydów różnią się; widać większą otwartość i pozytywne skojarzenia wśród młodszych, natomiast większe napięcia i resentymy wśród starszych, szczególnie Nie-Żydów.

		Szczególnie <u>silne</u> skojarzenie wśród:	Skojarzenie budzące <u>napięcia</u> szczególnie wśród:
1	Dryg do finansów	Starsi Nie-Żydzi, Młodzi Żydzi	Starsi Nie-Żydzi
2	Holokaust	Nie-Żydzi	Starsi Żydzi, Starsi Nie-Żydzi
3	Nieprzystępność	Starsi Żydzi, Nie-Żydzi	Starsi Żydzi, Starsi Nie-Żydzi
4	Nieobecność	Starsi Żydzi, Nie-Żydzi	Żydzi, Starsi Nie-Żydzi
5	Ponadprzeciętność	Żydzi, Młodzi Nie-Żydzi	Starsi Nie-Żydzi
6	Niezłomność	Starsi Żydzi, Młodzi Nie-Żydzi	Starsi Nie-Żydzi
7	Bliskość	Młodzi Żydzi, Młodzi Nie-Żydzi	Starsi Żydzi
8	Dziwactwo	Nie-Żydzi	Żydzi

(*) Obszary inspirowane analizą semiotyczną, ale też pochodzące od samych rozmówców

Obszar 1: Dryg do finansów: motywy

Zdolności finansowe Żydów to motyw nr 1, mający swoje uzasadnienie w historii i tradycji religijnej. Dla Żydów bywa powodem do dumy, dla starszych Nie-Żydów budzi zazdrość.

Najważniejsze motywy: żylka do interesów wynikająca z wiedzy, ale też religii czy historii (np. zajmowanie się handlem), podchodzenie do pieniędzy z wielkim szacunkiem, bywa, że drobiazgowość w rozliczaniu się („kochajmy się jak bracia, liczymy się jak Żydzi”), dla niektórych: skąpstwo (symbol: Żydzi z pieniążkiem – na szczęście w finansach, ale i dowód na to, że Żyd „pilnuje pieniędzy”), dla nielicznych: obnoszenie się z bogactwem, wpływowość, posiadacze („Cyganie okresu wojennego”).

Najczęściej przywoływane przez: starsi Nie-Żydzi, młodszy Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: znajomość ekonomii jako powód do dumy, cecha wynikająca z nauki i z samej Tory.

Dla młodszych nie-Żydów: racjonalizowanie, wiara we współczesne przykłady (np. wymienianie nazwisk bogatych Żydów, odwoływanie do książek/lektur).

Dla starszych Żydów: podejście ekonomiczne wynikające z religii, tradycji, historii (np. zajmowanie się handlem, prowadzenie karczm).

Dla starszych nie-Żydów: chciwość, bezwzględność jeśli chodzi o pieniądze, pieniądz ponad wszystko.

„Nasza religia tam kiedyś zabraniała, że tak powiem, tych odsetek i wzbogacania się, natomiast **religia żydowska bazowała na tej lichwie tak zwanej** i tutaj jakieś tam początki ich bogactwa i może nawet, można powiedzieć, że **podwaliny bankowości**, bo w sumie to **od Żydów się zaczęły te lichwy i oprocentowania**” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

Motywy w analizie semiotycznej:

FINANSOWI
GENIUSZE

FINANSOWY DRYG

PIENIĄDZ PONAD
WSZYSTKO

*zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.

Obszar 1: Dryg do finansów: napięcia

Napięcia głównie wśród starszych Nie-Żydów; odwoływanie się do historycznych zaszłości, dostrzeganie w Żydach zagrożenia dla współczesnej własności Polaków.

Poziom napięć ogólnie: **umiarkowany**.

Napięcia: bogacenie się niekiedy moralnie wątpliwe (np. machlojki, brak bezinteresowności, wymaganie opłaty za np. pomoc), pazerność objawiająca się powracaniem do tematu odszkodowań i chęci odbierania majątków, stawianie pieniędzy ponad wszystko inne (np. ponad tzw. ludzką uczciwość czy bezinteresowność).
Niekiedy: skąpstwo, mimo uprzywilejowanej finansowo pozycji.

Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: skąpstwo obraźliwe, ale szczylenie się opinią ekonomicznie mądrego narodu.

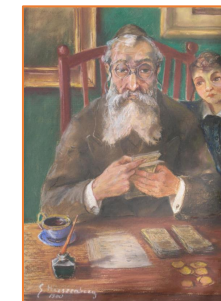

Dla starszych Żydów: dla niektórych, przekonanie o ekonomicznej krzywdzie, ale zwykle brak resentymentów, niezrozumienie dla wizerunku pazernego czy skąpego Żyda.

Dla młodszych nie-Żydów: pozytywna zazdrość, podziwianie żyłki do interesów.

Dla starszych nie-Żydów: resentyment, interesowność, odwoływanie się do zaszłości, spory o własność, odbieranie własności Polakom (choć zawinili Niemcy).

„Oni zawsze mówili, że **ulice są wasze, a domy są nasze**. Można było nie mieć pieniędzy, nie mieć nic. Oni **mieli w genach handel** itd. Że tak zachwalali, abys pani weszła do sklepu nie mając kasy, to pani **na kredyt wszystko sprzedali**” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Mój dziadek, który już nie żyje, ale często opowiadając o tych lokalnych Żydach, z jednej strony zawsze wypowiadał się ciepło, bo być może, nie wiem, oni dla lokalnej, tej takiej najbliższej ludności, nie byli jacyś tam obcy, natomiast zawsze jak opowiadał, to że **Żyd nigdy nic nie zrobił tak jakby za darmo, czy dla kogoś jako pomoc, że to wszystko było policzone**” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

„To co jest nieodłącznym stereotypem, to są oczywiście **pieniądze – że od razu jesteście bogaci i... A ja ledwo wiązę koniec z końcem** (śmiech) [...] mi się na przykład złote zęby kojarzą” – Żydzi, 15-18 lat

Obszar 2: Holokaust: motywy

Zagłada to dość oczywiste i silne skojarzenie z Żydami. Co ciekawe, częściej i silniej wybrzmiewa w skojarzeniach Nie-Żydów. Dla Żydów: dziedzictwo, pamięć, przestroga.

Najważniejsze motywy: ogromna tragedia, niewyobrażalna zbrodnia, ale też nauka dla innych: Żydzi jako przestroga, do czego może prowadzić nienawiść, do jakiego okrucieństwa zdolny jest człowiek. Makabryczne historie obozów, zagłady, zabijania dzieci, niezrozumiałe plany unicestwienia nacji, niezrozumiałe praktyki (np. robienie mydła ze szczątek ludzi).

Najczęściej przywoływane przez: Nie-Żydzi. Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: dziedzictwo, niezrozumiała zbrodnia, przeszłość budząca respekt, będąca przestrogą.

Dla młodszych nie-Żydów: niewyobrażalna zbrodnia, skojarzenia ze współpracą obu narodów (Polacy pomagający Żydom).

Dla starszych Żydów: potrzeba kultywowania przeszłości, poszukiwania jej śladów, ocalenia od zapomnienia, dla niektórych – obsesja przywoływania przeszłości.

Dla starszych nie-Żydów: ogromna zbrodnia, ale też skojarzenia z niesprawiedliwością (np. niedocenienie pomocy Polaków wobec Żydów).

„Przede wszystkim dla mnie kojarzy się z **drugą wojną, Holokaustem, całym cierpieniem, które się wydarzyło**. Więcej nie bardzo mam do czynienia z tą nacją” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

Motywy w analizie semiotycznej:

NOWY WYMIAR
CIERPIENIA

UTRACONA
MŁODOŚĆ

BEZIMIENNE
OFIARY

*zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.

Obszar 2: Holokaust: napięcia

Napięcia głównie wśród starszych pokoleń, wokół skupienia na przeszłości i budowania wyjątkowości narodu żydowskiego wokół doświadczenia Zagłady.

Poziom napięć ogólnie: **umiarkowany**.

Napięcia: Zagłada jako temat polityczny, trudny, o dużym ładunku emocjonalnym, wzbudzający współczucie dla pokrzywdzonego narodu, ale też wymagający wyczucia i poprawności politycznej. Dla części Nie-Żydów wymówka dla specjalnego traktowania Żydów (immunitet, obchodzenie się „jak z jajkiem”, drażliwość na tle przeszłości). Zarzuty wobec Żydów odnośnie zbytniego skupienia na Zagładzie i usprawiedliwiania swoich szczególnych praw krzywdami przeszłości.

Wyróżniki:

 Dla młodszych Żydów: ważna historia, ale też odczuwana potrzeba nowych tematów czy też obszarów do identyfikowania się jako Żydzi.	 Dla młodszych nie-Żydów: przeszłość, która cięży, utrudnia myślenie przyszłościowe, wzmagą resentymenty.
 Dla starszych Żydów: brak korzeni, „sieroctwo”, trauma dziedziczona z pokolenia na pokolenie, nadal silny lęk przed powtórzeniem się historii.	 Dla starszych nie-Żydów: usprawiedliwianie szczególnego statusu i praw narodu, niedocenienie pomocy Polaków, kłamstwa o polskich obozach Zagłady, spory odnośnie skali Zagłady.

„Wydaje mi się, że są **pod takim parasolem ochronnym**, który wiadomo nieszczęście, bo Holokaust, to nie było nic dobrego. Wiadomo. Natomiast, który przez to nieszczęście się stworzył ten parasol ochronny i tak wydaje mi się, że czy powinien być, czy nie powinno go być” – Nie-Żydzi, 15-18 lat

„**Holocaust**, to jest to, czego ja **zostałam nauczona**, dlaczego moja rodzina odeszła od przyznawania się do tych żydowskich korzeni, to **jest obawa przed powtórką takiej sytuacji**” – Żydzi, 56-65 lat

„Mi się wydaje, że oni, jako naród, **sam hołubi się tym swoim holocaustem**. Oni **nie chcą o tym zapomnieć**, oni nie chcą **żyć na nowo**, tylko oni cały czas **żyją tą przeszłością**, tym że byli tak pokrzywdzeni przez ten świat, przez tych faszystów wtedy. Oni chyba **non stop mają to jeszcze we krwi**” – Nie-Żydzi, 56-65 lat

Obszar 3: Nieprzystępność: motywy

Dość silne skojarzenie dotyczy izolacji Żydów, nie dopuszczania „obcych” do ich świata. Jednocześnie jest to społeczność postrzegana jako bardzo wspólnotowa i wspierająca innych Żydów.

Najważniejsze motywy: skupienie na swojej społeczności, tradycji, zwyczajach, nie dopuszczanie innych do swojego świata. Dla niektórych, skupienie wokół wspólnych wartości czy doświadczeń szczególnych dla tej grupy (Zagłada). Dla części: izolacja, niewidoczność, nie ujawnianie się, stronienie od rozgłosu, od bycia zauważonym. Pozytywny aspekt: wzajemne wspieranie w ramach wspólnoty, lojalność, niekiedy faworyzowanie „swoich”.

Najczęściej przywoływane przez: starsi Żydzi, Nie-Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: poczucie jedności, wspólnotowości, dające poczucie bezpieczeństwa.

Dla młodszych nie-Żydów: pozytywne, wspieranie się nawzajem, poświęcenie dla wspólnoty Żydów.

Dla starszych Żydów: poczucie odrębności, oddzielenia, niezrozumienia.

Dla starszych nie-Żydów: nie dopuszczanie do swojego świata, zamknięcie, ukrywanie się.

„Z tego co się orientuję, to jest ich **całkiem sporo w społeczeństwie naszym**, a ja **nie znam żadnej takiej osoby**, przynajmniej **nie ujawniła się**, że jest pochodzenia żydowskiego. Podobno ma się pochodzenie po matce, więc pewnie jest sporo takich osób, tylko się **nie przyznają albo nie robią tego publicznie**, tylko w jakimś tam węższym gronie” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

Motywy w analizie semiotycznej:

IZOLACJA I STRACH

WSPÓLNOTOWOŚĆ, WSPIERANIE SIĘ
(*spoza analizy sem.)

*zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.

Obszar 3: Nieprzystępność: napięcia

Napięcia silniejsze wśród starszych pokoleń, z uwagi na większe zamknięcie Żydów, ale też większą podejrzliwość i zazdrość wśród Polaków.

Poziom napięć ogólnie: **raczej niski**.

Napięcia: wynikające głównie z atmosfery tajemniczości, jaka istnieje wokół Żydów. Duża ciekawość (szczególnie młodszych), ale i podejrzliwość (szczególnie starszych Nie-Żydów). Zazdrość wynikająca z obserwowania wzajemnego wspierania się Żydów, w przeciwieństwie do Polaków, którzy uchodzą za niezdolnych do pomocy czy wsparcia drugiemu człowiekowi.

Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: wspólnota dająca siłę i wsparcie, niekiedy zamknięcie w sobie i nie „ujawnianie” tożsamości.

Dla starszych Żydów: zaufanie wobec wspólnoty, poszukiwanie Żydów, niekiedy izolacja od „innych” z uwagi na ukryte lęki (przed antysemityzmem, przed byciem ocenianym).

Dla młodszych nie-Żydów: odmiennosc, nie ujawnianie, Żydzi jako osoby znane głównie z lekcji historii, książek, filmów czy opowieści.

Dla starszych nie-Żydów: zazdrość wywołana poczuciem, że Żydzi w szczególny sposób wspierają swoją grupę, kultywują tradycje. Jednocześnie ciekawość przyczyn nie „ujawniania się”.

„Mogą przyjechać do tego państwa i **dostają wsparcie materialne, jakby z każdego względu**. Także to chyba jest takie coś, co wyróżnia, moim zdaniem, Żydów, może nie od innych, ale to, że się **wspierają**” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

„Są jacyś tacy, **bardziej prorodzinni**. Od najmłodszego do najstarszego. Wspólnie się spotkali, cieszą, przeżywają różne uroczystości. Czy to ślub czy imieniny, czy pogrzeb, to tam jest szczególnie. Jest **taka większa jedność, wspólnota**. Albo wszyscy się cieszą, bawią, płaczą. Jest różnie. Możemy **zazdrościć**, że są razem” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Właśnie wystarczy, że pojedziesz gdziekolwiek, a zdarzyło mi się to trzy razy w życiu, i przez to, że ja **mam pochodzenie żydowskie** i ktoś też miał pochodzenie żydowskie, **po prostu uratował mnie z jakiejś opresji**. Czy mnie przenocował, czy mnie wspomógł podwózką coś” – Żydzi, 36-45 lat

Obszar 4: Nieobecność: motywy

Żydzi kojarzą się również z przeszłą obecnością, co w kontekście współczesnej niewidoczności Żydów budzi wrażenie ich braku w otoczeniu, a pojawianie się ich staje się odświętnym wydarzeniem.

Najważniejsze motywy: Żydzi jako „ginący gatunek”, obecnie niewidzialny, przynależny do przeszłości. Skupienie na śladach przeszłości, na dawnej świetności, w kontraście do obecnej mniejszej liczebności (w Polsce). Dla części, Żydzi jako społeczność niecodzienna, pojawiająca się odświętnie, na określone okazje (np. wycieczki Żydów do miejsc pamięci). Brak codziennej, zwyczajnej, sąsiedzkiej obecności.

Najczęściej przywoływane przez: Starsi Żydzi, Nie-Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: skupienie na przeszłości, brak myślenia o przyszłości, ale dla większości raczej prawdą jest obecność.

Dla młodszych nie-Żydów: egzotyka, nieznamość, refleksja nad brakiem.

Dla starszych Żydów: niekiedy obsesyjne poszukiwanie korzeni, historii przodków, odkrywanie śladów przeszłości.

Dla starszych nie-Żydów: wspomnienia współistnienia Żydów i Polaków kiedyś, obecnie wrażenie braku.

„Były o wiele **bardziej zgęszczone miejsca, gdzie Żydzi mieszkali** i uznawali to za swój dom. Nie za swój kraj, ale swój dom, siedlisko. Może z uwagi, że była ich eksterminacja i nie zasiedlili tych samych miejsc, to te **miejsca zostały zapomniane, wyludnione**” – Nie-Żydzi, 19-25 lat

Motywy w analizie semiotycznej:

SYMBOLE
NIEOBECNOŚCI

TĘSKNOTA ZA
RÓŻNORODNOŚCIĄ

ZAMORDOWANY
ŚWIAT

*zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.

Obszar 4: Nieobecność: napięcia

Napięcia silniejsze wśród Żydów i starszych Nie-Żydów, skupione wokół braku i nostalgii za przeszłością. Wśród młodych większa potrzeba dostrzeżenia obecności Żydów i możliwości współistnienia różnych społeczności w Polsce.

Poziom napięć ogólnie: **umiarkowany**.

Napięcia: nostalgia za przeszłością, której nie da się odbudować, za dawnym współistnieniem i „normalnym” funkcjonowaniem, poczucie krzywdy. Dla młodszych, potrzeba pozytywnego przełamania narracji o braku i skupienia się na śladach obecności, na poznaniu Żydów, ich tradycji i kultury.

Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: tęsknota (za wspólnotą, dziadkami), wrażenie odżywiania kultury i tradycji, pozytywne przełamanie nieobecności.

Dla starszych Żydów: tęsknota za dawnym światem i współistnieniem wielu narodów w Polsce, nostalgia, rozpamiętywanie.

Dla młodszych nie-Żydów: potrzeba poznania kultury czy tradycji żydowskiej, otwartość na poszukiwania, niezrozumienie dla skupienia na braku.

Dla starszych nie-Żydów: odwoływanie się do Zagłady czy późniejszych emigracji Żydów; postrzeganie Żydów jako bohaterów przeszłości.

„Cały czas jest problem na linii. Nie wiem co oni od nas, co my od nich chcemy. Fakt, że kiedyś **była taka akcja, że Żydzi na Madagaskar**. To wygonili Żydów z Polski, zmusili do wyjazdu, dużo wyjechało” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Przez to, że została, jakby to powiedzieć, rozwiązana kwestia żydowska przez Niemców, czyli SS, i tak dalej, **w większości zostali zamordowani**, to po prostu te rejony, powiedzmy, utraciły, zubożały pod tym względem, już nie ma takiej tradycji, po prostu **zostały zapomniane na tych terenach**. Te ich obrzędy, ceremonie, i tak dalej” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Jako tako **żydowskość teraz odżywa**, jest... dużo osób chce robić konwersję i jest popularność tego, i mamy warunki do tego, żeby się rozwijać. Ale faktycznie **nie wróci to, co było przed wojną**” – Żydzi, 15-18 lat

„Kiedyś jak właśnie moja babcia, prababcia żyła, to **te tradycje żydowskie były kultywowane i w ogóle**. A teraz to ludzie się nawet **nie chcą przyznawać do tego, że są Żydami**” – Żydzi, 19-25 lat

Obszar 5: Ponadprzeciętność: motywy

Żydzi kojarzą się z byciem ponadprzeciętnie mądrymi i wpływowymi, co wynika z religii, tradycji, podejścia do edukacji. Przez część odbierani jako sprytni i manipulujący, przez większość podziwiani.

Najważniejsze motywy: Żydzi jako narodowość obdarzona wybitnym intelektem i mądrością. Przez część uzasadniane religią, tradycją, nauką płynącą z Tory, sumiennością, szacunkiem dla duchowości, rozwoju, filozoficznego myślenia. Dla innych mądrość nabyta dzięki wielowiekowemu doświadczeniu przeciwności losu (wypędzenia, prześladowania, getta, Zagłady). Co więcej, podziw budzi historyczna, ale i współczesna wpływowość na świecie, w różnych branżach, na różnych stanowiskach. Dla części powód do zazdrości, podejrzewanie o układy, wykorzystywanie innych, wywyższanie się.

Najczęściej przywoływane przez: Żydzi, młodszy Nie-Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: podziwianie sławnych Żydów, przywoływanie odnoszących sukces, aspirowanie (Zuckerberg).

Dla młodszych nie-Żydów: wybitny intelekt, mądrość wynikająca z nauk Tory, tradycji żydowskich.

Dla starszych Żydów: mądrość wynikająca z podejścia do nauki (edukacja od małego), ale też tradycji, religii. Przywoływanie dowodów: np. znane rody (Rockefeller itd.).

Dla starszych nie-Żydów: mądrość rozumiana jako spryt, manipulacja, korzystanie z uprzywilejowanej pozycji (z uwagi na np. Zagładę), przekonanie, że „im się należy”.

„Bym jeszcze dodał o myślicielach narodu, **mądry, zasłużony w zmienianiu na lepsze**. Dodałbym część z tego, bo nie jestem pewny co do wszystkich, ale co do myślicieli narodu mądrego i zasłużonego, nawet ze względu na to że **ich kultura jest nieprzerwana od setek lat, mileniów**” – Nie-Żydzi, 19-25 lat

Motywy w analizie semiotycznej:

WYBITNI, BO
ZMIENILI ŚWIAT

ŻYDOWSKIE LOBBY

*zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.

Obszar 5: Ponadprzeciętność: napięcia

Napięcia najsilniejsze wśród najstarszych Nie-Żydów, z uwagi na odbieranie Żydów jako manipulatorów, osoby wywyższające się. Dla większości – powód do podziwiania.

Poziom napięć ogólnie: **raczej niski**.

Napięcia: dla większości niski poziom napięć – raczej pozytywne postrzeganie Żydów jako osób mądrych, którym można co najwyżej zazdrościć wpływowości czy przedsiębiorczości. Dla niektórych wywyższanie się, wykorzystywanie trudnej historii do osiągnięcia szczególnego statusu czy zdobycia „forów”.

Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: super bohaterowie, wzmacnianie poczucia bycia kimś wyjątkowym, należenie do „złotego klubu”, uzasadnienie dla pozytywnych cech (np. inteligencja, sukcesy).

Dla starszych Żydów: naturalne, oczywiste cechy Żydów, dla niektórych powód do dumy lub lekkiego wywyższania się („naród wybrany”).

Dla młodszych nie-Żydów: pozytywna zazdrość, podziw dla historii sukcesów, ale dość niska wiedza na temat poszczególnych biografii.

Dla starszych nie-Żydów: podziw, ale dla niektórych manipulacja, wykorzystywanie swojego specjalnego statusu („ofiary”), aby zdobyć wpływy, wywyższanie.

„To jest społeczność **bardzo odcytana**, dlatego też obracała dosyć dużymi pieniędzmi, jeśli chodzi o **wpływy, udziały**. To też jest odniesienie do przeszłości, kiedy standardowy Polak pracował w polu, Żydzi zazwyczaj mieszkali w miastach i **obracali interesami i biznesami**” – Nie-Żydzi, 26-35

„**Mają manię wielkości**. Że uważają siebie za coś **lepszego od innych**. I dlatego są nielubiani. Nie tylko przez Polaków. Ale generalnie większość nacji ich nie lubi” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Oni reprezentują i tak samo **wydali bardzo mądrych ludzi jako naród**, bo jakby tak nie było, to by nie byli tu, gdzie są i nie osiągnęliby tego, co osiągnęli. Po prostu **świat im i nauka, i wszystkie dziedziny, zawdzięczają bardzo dużo**. Dużo jest wybitnych ludzi, którzy są narodowości żydowskiej” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Nie jesteś z tego **złotego klubu** do którego my należymy, my jesteśmy narodem wybranym. Ty na pewno jesteś gojmem, czyli każdy kto według nich nie należy do tej kasty, do **narodu wybranego**, to jest ktoś inny, żeby nie powiedzieć gorszy. To może być czasami odczuwane. I to może powodować jakąś niechęć” – Żydzi, 36-45 lat

Obszar 6: Niezłomność: motywy

Dla części Żydzi kojarzą się z ogromną siłą, odwagą, niezłomnością, czego dowodem jest państwo Izrael i odrodzenie żydowskich tradycji czy wpływów na całym świecie.

Najważniejsze motywy: Żydzi jako naród wytrwały, niezłomny, o wielki hartie ducha, woli przetrwania. Dla niektórych niewyobrażalna siła i determinacja Żydów, czego dowodem jest przetrwanie narodu i odrodzenie się z sukcesami, mimo doświadczenia Zagłady. Naród, który współcześnie posiada silne państwo, słynące ze świętego wywiadu, służby wojskowej i odważnych obywateli (np. służba wojskowa również dla kobiet).

Najczęściej przywoływane przez: Starsi Żydzi, młodszy Nie-Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: podziw dla historii, ale raczej niska mitologizacja przodków, bardziej współczucie, niż postrzeganie jako herosów.

Dla młodszych nie-Żydów: podziw, wizja Żydów jako herosów, bohatersko stawiających czoła złu.

Dla starszych Żydów: dość świeże wspomnienia i opowieści przodków, podziw dla znoszenia krzywd z podniesioną głową, odrodzenia narodu mimo przeciwności.

Dla starszych nie-Żydów: raczej brak gloryfikacji odwagi czy niezłomności, przez niektórych przywoływanie bardziej potulności, chodzenia „jak na rzeź”.

„Budując państwo **wokół państw arabskich**, jest w ciągłym, że tak powiem, **zagrożeniu**, ale chyba jest taki właśnie też, którego dość mało znamy, ponieważ jest też takim **narodem, który lubi się izolować albo w jakiś sposób podkreślać też swoją jakąś taką niezależność**” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

Motywy w analizie semiotycznej:

NIEZŁOMNI I
WYTRWALI

NIEBEZPIECZNIE
SILNY GRACZ

*zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.

Obszar 6: Niezłomność: napięcia

Napięcia najsilniejsze wśród starszych Nie-Żydów kwestionujących niezłomność Żydów i doszukujących się źródeł ich sukcesów czy odrodzenia w manipulacji.

Poziom napięć ogólnie: **raczej niski**.

Napięcia: dla większości brak napięć, a raczej podziw i współczucie dla narodu, który doznał ogromnych krzywd i mimo to odrodził się z sukcesami. Pozytywna zazdrość wobec narodu, który stworzył państwo i świetną armię. Dla niektórych, odrodzenie narodu wynika nie tyle z determinacji, co wykorzystywania innych, statusu „ofiary”, pobłażliwości innych – niesłuszne posiadanie „forów”.

Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: poczucie dumy, podziw dla waleczności przodków, pretekst do szukania siły w sobie. Dla niektórych trochę niepotrzebna pycha.

Dla starszych Żydów: poczucie dumy z przynależności do silnego narodu, dla niektórych powód do czucia się kimś lepszym.

Dla młodszych nie-Żydów: podziw dla odrodzenia mimo doświadczeń Holocaustu, niewyobrażalna postawa zachowania godności wobec tak wielkiej zbrodni; odległe.

Dla starszych nie-Żydów: dla niektórych, podejrzliwość co do siły, kwestionowanie niezłomności, oskarżanie o wykorzystywanie układów (np. budowanie państwa kosztem Palestyny).

„Część historii i literatura tutaj dają dwuznaczne świadectwo, co do ich walki, no bo też są głosy, że **część Żydów, tak jakby, współpracowała z Niemcami** podczas wojny. I też jakby sami na siebie donosili i podpisywali wyroki” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

„Czy są waleczni, bojowi, historycznie to tylko wiem o tym, że powstanie w getcie wybuchło i wtedy byli waleczni, ale **generalnie to szli jak na rzeź**. Kiedy wywożono ich z Łodzi z getta do obozów koncentracyjnych, bo likwidowano te getta, to praktycznie szli jak na rzeź i specjalnie nie walczyli” – Nie-Żydzi, 56-65 lat

„Takie poczucie, że **jednak przetrwaliśmy wszystko** i to mi... raz że to daje trochę pewności siebie, bo czuję się troszeczkę bardziej specjalna, czymś się odróżniam od innych. A dwa, że czuję się faktycznie powiązana z tym narodem i po prostu czuję się dobrze” – Żydzi, 15-18 lat

Obszar 7: Bliskość: motywy

Dla niektórych przekonanie o tym, że Żydzi niczym się nie wyróżniają. Co więcej, dla niektórych młodszych pokoleń, bycie Żydem może być modne, wzbogacające, bliskie.

Najważniejsze motywy: Żyd jako przypuszczalnie człowiek jak każdy inny, o podobnym systemie wartości, poglądach itd. Wśród części młodszych Nie-Żydów, przekonanie o tym, że Żydzi są wśród nas, są tacy sami, brak oczekiwań co do ich wyjątkowej odmienności. Dla niektórych (z większych miast) zauważalna moda na żydowskość (kuchnia, tradycja, seriale itd.), co dla części młodszych Żydów oznacza, że bycie Żydem może być wzbogacające, może „być sexy”.

Najczęściej przywoływane przez: Młodzi Żydzi, Młodzi Nie-Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: kultura żydowska coraz popularniejsza, poczucie bycia „na fali”, kimś wyjątkowym.

Dla młodszych nie-Żydów: człowiek jak każdy inny, zainteresowanie odkrywaniem kultury i zwyczajów (większe miasta).

Dla starszych Żydów: skupienie na przeszłości, pewien dystans, mniejsza otwartość, niezauważanie żydowskości „na fali”.

Dla starszych nie-Żydów: dla części, zauważalny folklor, kuchnia, element tkanki miejskiej (większe miasta).

*„Czy bliscy i przyjacielscy, to już tam bardziej taka sprawa, indywidualna, natomiast wydaje mi się, że **mają podobny do nas system wartości**, w sensie wydaje mi się, że ogólnie wszyscy dobrzy ludzie mają w miarę podobne systemy wartości” – Nie-Żydzi, 15-18 lat*

Motywy w analizie semiotycznej:

ŻYDOWSKIE
FETYSZE

MÓJ PRZYJACIEL
ŻYD

OSWAJANIE ŻYDA
HUMOREM

**zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.*

Obszar 7: Bliskość: napięcia

Napięcia okazjonalne, wokół przybliżania kultury żydowskiej na siłę, przedstawiania jej jako folklor, ciekawostka, bez wejścia głębiej w tematykę historii czy kultury Żydów.

Poziom napięć ogólnie: **raczej niski**.

Napięcia: sporadyczne, wynikające z tendencji do folkloryzacji kultury czy tradycji żydowskiej, bez faktycznej otwartości na poznanie Żydów i wejście w dialog (zdaniem starszych pokoleń Żydów).

Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: otwartość na dialog, na opowiadanie o swoim świecie, nie postrzeganie się jako znacząco odmienni.

Dla starszych Żydów: dla części, zauważanie mody na kulturę żydowską, ale nadal dominujący brak dialogu i postrzeganie Żydów jako dziwnych.

Dla młodszych nie-Żydów: atrakcyjność kultury Żydowskiej, ale też jej pewna egzotyka. Z drugiej strony, postrzeganie Żydów jak każdego innego człowieka.

Dla starszych nie-Żydów: dla części (większe miasta), zauważalna moda na poznawanie kultury czy humoru żydowskiego.

„Widziałem raz ogłoszenie na Facebooku, że jest wycieczka z przewodnikiem i był **taki młody Żyd, który oprowadzał. Bardzo fajne**, to było akurat w szabat, co wiązało się z wieloma śmiesznymi sytuacjami, gdzie nie mogliśmy wjechać windą. To znaczy musieliśmy obsługiwać windę w taki sposób, żeby on nam o tym nie powiedział, bo też nie może się wyręczać ludźmi w czasie szabat” – Nie-Żydzi, 15-18

„Wydaje mi się, że teraz to jest takie **jakby modne**, żeby tam przynależać, a wydaje mi się, że wcześniej mogło tego nie być [...] jest to kwestia po prostu **otwartości i oczytania** społeczeństwa” – Nie-Żydzi, 26-36 lat

„Kultura żydowska w Polsce to jest **dużo robione** żeby była otwarta, dużo **impres i takich eventów** [...] o jest po prostu **modne, moda na żydostwo**” – Żydzi, 46-55 lat

Obszar 8: Dziwactwo: motywy

Dla niektórych, szczególnie Nie-Żydów, Żydzi kojarzą się z dziwnością, egzotyką. Zauważalny jest brak otwartości (szczególnie starszych) na poznanie źródeł odmienności, która zdaniem Żydów jest raczej wzbogacająca.

Najważniejsze motywy: Żydzi jako naród dziwny, odstający z uwagi na odmienność i tajemniczość zwyczajów. Dla Nie-Żydów niezrozumienie powodów dla części praktyk, pewna egzotyka (np. szabat, koszerność, obrzezania). Bywa, że celowe doszukiwanie się odmienności, postrzeganie Żydów jako z pewnością wyróżniających się wyglądem (np. chałat, pejsy, jarmułki). Dla Żydów inność, która wzbogaca, jest ciekawa, nie ograniczająca.

Najczęściej przywoływane przez: Nie-Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: postrzeganie się jak każdej innej narodowości, odrzucenie dziwności, rozumienie, że opinia wynika z nieznamości.

Dla młodszych nie-Żydów: rygorystyczny sposób życia, ograniczenia, tradycjonalizm, pewna egzotyka.

Dla starszych Żydów: zauważana odmienność, z uwagi na wyróżniające tradycje i zwyczaje, ale nie widzenie tego jako ograniczenie.

Dla starszych nie-Żydów: dziwne zwyczaje i zachowania, niezrozumienie, ograniczenia.

„Może **mężczyzna z brodą i z takimi wie pani, takimi, pejsami** to się nazywa. [...] Jeśli chodzi o kobiety to taki **skromny wygląd**, raczej bez makijażu, ani ubrania, ani nie odstawiają ciała. A mi się kojarzy mają taką **czapeczkę specyficzną**” - Nie-Żydzi, 15-18 lat

Motywy w analizie semiotycznej:

ŚWIAT ZA KOTARĄ

TAJEMNICZE
RYTUAŁY

*zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.

Obszar 8: Dziwactwo: napięcia

Napięcia wokół braku dialogu i chęci poznania Żydów, szczególnie trudne dla nich samych. Percepcja Żydów jako dziwnych prowadzi do wykluczenia.

Poziom napięć ogólnie: **umiarkowany / raczej niski.**

Napięcia: wynikające ze, zdaniem Żydów, braku otwartości Nie-Żydów na poznanie ich zwyczajów i tradycji i chęci zrozumienia. Wyolbrzymianie dziwności, szukanie dowodów na to, że Żydzi są dziwni, odmienni (w podtekście – wykluczenie ich jest uzasadnione, bo nie pasują do większości; za bardzo podkreślają swoją odmienność, są kontrowersyjni). Dla Żydów opinia o ich dziwności jest bolesna, choć dla niektórych młodszych zrozumiała. Brak otwartości samych Żydów na dialogi prowadzi do samo-wykluczenia.

Wyróżniki:

Dla młodszych Żydów: niezrozumienie postrzegania jako osoby dziwne, dla niektórych śmieszne, ale też wykluczające.

Dla starszych Żydów: żal z uwagi na bycie postrzegani jako odmiennie osoby, ale dla niektórych zrozumiała.

Dla młodszych nie-Żydów: tajemniczość, dziwność, budząca ciekawość odmienność.

Dla starszych nie-Żydów: odmienność, którą się akceptuje, nie kwestionuje, utrwalona opinia o dziwności Żydów, szukanie na nią dowodów.

„Jako ciekawostkę mogę powiedzieć, bo tam są różne odłamy i czasami spotyka się Żydów, którzy nie mają pejsów. Myk jest taki, że **oni mają te pejsy z tym, że one są zawinięte do góry i związane, schowane pod tą czapeczką.** Każdy Żyd ma pejsy, ale nie każdy je pokazuje” – Nie-Żydzi, 26-35

„Jak ktoś chociażby widzi **zapalenie świec** na szabat albo chociażby obchody, nie wiem, Jom Kipur, to to się wydaje takie inne, **takie mistyczne i takie dziwne.** Więc może myślę, że to można rozumieć jako tajemnicze rytuały. Bo jednak wygląda to spektakularnie dla kogoś, kto widzi to pierwszy raz” – Żydzi, 15-18 lat

„**Żydów się przedstawiało, że mają kopyta.** Dzieciom się mówiło w Niemczech, że **mają rogi...** tak, czarne **podniebienia** i Bóg wie co. Dokładnie. Od dziecka budowano w nich ten strach. I ten **strach** właśnie w ten sposób działa, że ludzie reagują nienawiścią” – Żydzi, 26-35 lat

Obszar odrzucony: Wrogość

Skojarzenie raczej odrzucone, oburzające Żydów, a dla Nie-Żydów nieprzystające do rzeczywistości, nie poparte faktami, poza – dla nielicznych – odwołań do zabicia Jezusa przez Żydów.

Najważniejsze motywy: Żydzi jako wrogowie katolicyzmu (zamordowali Jezusa), ale też wrogowie Polski, z uwagi na roszczenia majątkowe i nie docenianie zaangażowania Polaków w pomoc Żydom w czasie Zagłady i po wojnie. Żydzi jako społeczność niewdzięczna, nastawiona roszczeniowo, konfrontacyjnie, materialistyczna.

Najczęściej przywoływane przez: Starsi Nie-Żydzi. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: opinia nieprawdziwa, negowana, postrzeganie Żydów jako otwartych na Polaków i Polskę, o zazębiających się religiach czy tradycjach.

Dla młodszych nie-Żydów: dziwna opinia, zaskakująca biorąc pod uwagę pomoc, jaką otrzymali od Polaków, bardzo mocna.

Dla starszych Żydów: opinia nieprawdziwa, ale też odrzucana wizja przyjaźni; bliższa neutralność.

Dla starszych nie-Żydów: dla niektórych opinia uzasadniona poprzez odmienną Żydów (religijną) czy też historię i jej konsekwencje (odzyskiwanie majątków).

*„Nie podoba mi się to stwierdzenie, że są wrogami Polski. Bo **jednak Polska im pomagała, ukrywali się w czasie wojny.** Więc myślę, że nie mieliby za co być naszymi wrogami” – Nie-Żydzi, 15-18 lat*

Motywy w analizie semiotycznej:

PO DRUGIEJ
STRONIE

**zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.*

Obszar odrzucony: Przystępność

Skojarzenie odrzucane, aż śmieszne, absurdalne. Dla młodszych budzące sprzeciw z uwagi na fakt kategoryzowania ludzi i stereotypizacji. Brak najmniejszego poparcia w faktach.

Najważniejsze motywy: Skojarzenie odrzucane przez wszystkich, nie poparte żadnymi faktami, ani nawet stereotypowymi skojarzeniami z narodem żydowskim (tak jak np. z Włochami: mafiosi). Dla wielu naród odważny, ale nie słynący z żadnych historii potwierdzających ich przestępczy charakter.

Najczęściej przywoływane przez: nikogo. **Wyróżniki:**

Dla młodszych Żydów: nieprawdziwe, zadziwiające, aż śmieszne.

Dla młodszych nie-Żydów: nieprzystające, mocne, absurdalne.

Dla starszych Żydów: nieprawdziwe, zadziwiające, aż śmieszne.

Dla starszych nie-Żydów: nieprzystające, mocne, absurdalne.

*„Nie zgodziłbym się z tym, że rządzą światem przestępczym, że działają (ns). Myślę, że jakiś tam przypadek pewnie kiedyś się znalazł. **Nie każdy człowiek, niezależnie od tego, czy jest Żydem, czy też nie, jest dobry** – tego nie można sobie zaszufladkować przez to, czy jest Żydem, czy nie” – Żydzi, 19-25 lat*

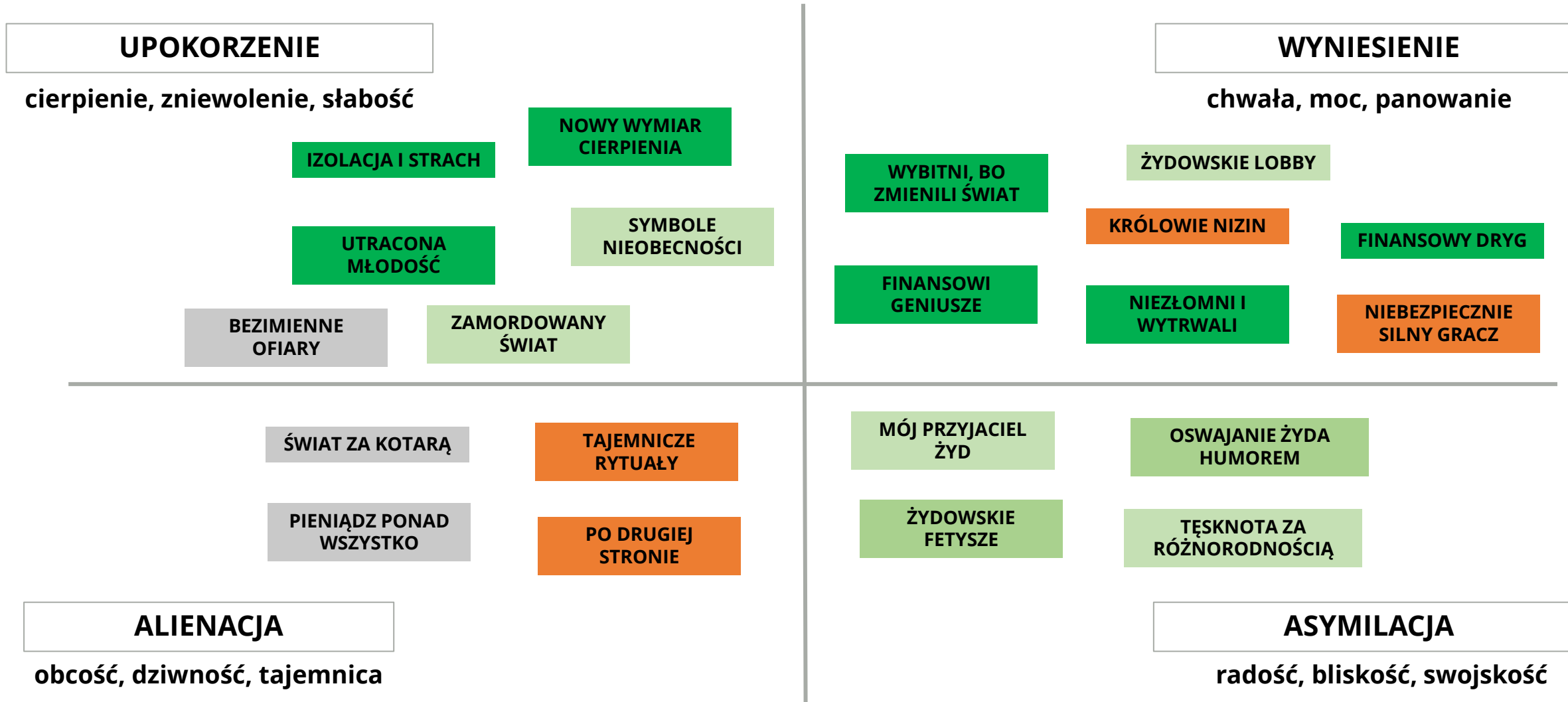
Motywy w analizie semiotycznej:

KRÓLOWIE NIZIN

**zdjęcia są czysto poglądowe i nie powiązane z przebiegiem czy efektem grup dyskusyjnych. Źródło: analiza semiotyczna dla Muzeum POLIN.*

Postrzeganie Żydów: obszary (wg nie-Żydów)

W odwołaniu do analizy semiotycznej

falsz

pomiędzy

prawda

Postrzeganie Żydów: obszary (wg nie-Żydów) vs wiek

Wraz z wiekiem rozmówców, słabną skojarzenia związane z niezłomnością czy mądrością, a narastają napięcia wokół kwestii finansowych czy manipulacji. Wzmacnia się też postrzeganie Żydów jako odmiennych, o wydźwięku negatywnym.

Opinie prawdziwe (top)	15-25 lat		26-45 lat		46-65 lat	
	UTRACONA MŁODOŚĆ	NOWY WYMIAR CIERPIENIA	UTRACONA MŁODOŚĆ	NOWY WYMIAR CIERPIENIA	UTRACONA MŁODOŚĆ	NOWY WYMIAR CIERPIENIA
	WYBITNI, BO ZMIENILI ŚWIAT	FINANSOWY DRYG	BEZIMIENNE OFIARY	WYBITNI, BO ZMIENILI ŚWIAT	ŻYDOWSKIE LOBBY	OSWAJANIE ŻYDA HUMOREM
	NIEZŁOMNI I WYTRWALI	ŻYDOWSKIE FETYSZE		ŻYDOWSKIE FETYSZE	FINANSOWY DRYG	FINANSOWI GENIUSZE
Opinie fałszywe (top)	15-25 lat		26-45 lat		46-65 lat	
	ZAMORDOWANY ŚWIAT	TAJEMNICZE RYTUAŁY		TAJEMNICZE RYTUAŁY		NIEBEZPIECZNIE SILNY GRACZ
	PO DRUGIEJ STRONIE	KRÓLOWIE NIZIN	PO DRUGIEJ STRONIE	KRÓLOWIE NIZIN		

Postrzeganie Żydów: obszary (wg nie-Żydów) vs wiek

Wybór cytatów

„Tak mi się wydaje przynajmniej, że **mam normalny stosunek**, to jest dobrze powiedziane, że dopóki nie miałam żadnego złego zachowania z ich strony wobec mnie, to **nie mam za co ich oskarżać o cokolwiek** itd. Albo być zdystansowaną. Takie otwarte stosunki” – Nie-Żydzi, 15-18 lat

„Dla mnie **obojętność**. Niech sobie będą, nie mam nic do tego. [...] Na pierwszą myśl mam tak samo, ale tak głębiej się zastanawiając można myśleć że **to jest naród odwiecznie walczący o swoją tożsamość, o swoje prawa**” – Nie-Żydzi, 19-25 lat

„Mnie na przykład **zastanawia to, co jest przyczyną negatywizmu**, czemu to się stało wyzwiskiem. To jest dla mnie dziwne. [...] Mnie się wydaje, że to **połączenie stereotypu dusigrosza**, że tak powiem, że stąd się to wzięło. Jak ktoś nie chciał się kiedyś z tobą czymś podzielić, to się mówiło „**ale jesteś Żydem**” – Nie-Żydzi, 26-35 lat

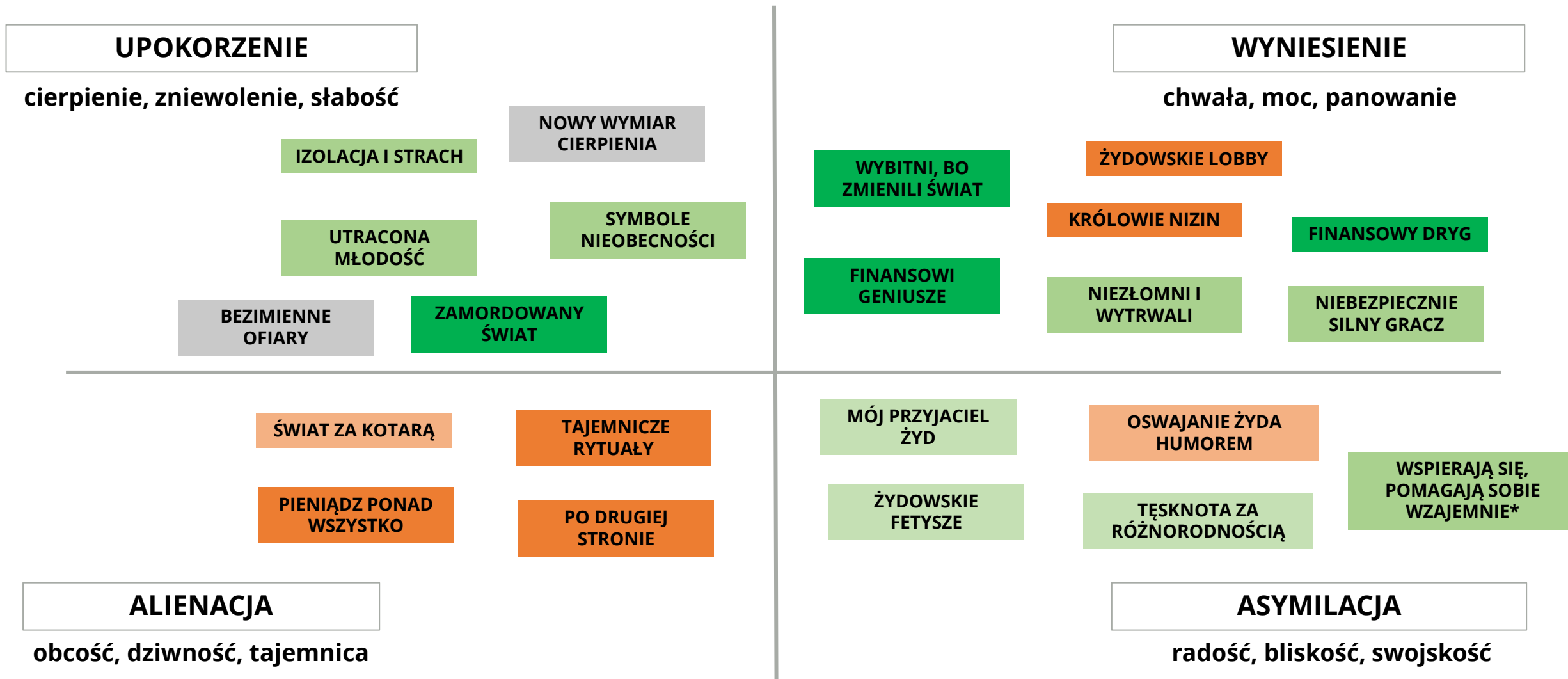
„U mnie i na plus, i na minus jest ta **taka zawziętość**, jeżeli chodzi o **pieniądz**. Bo z jednej strony OK, chcą odzyskać to, co gdzieś tam należało do ich pokoleń, ale **czasami jest to tak naprawdę naszym kosztem, zwłaszcza w Polsce**” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

„Żydzi mają **skłonność, predyspozycje do interesów**. Myślę że z naszego podwórka polskiego to można powiedzieć, że Polak nie lubi generalnie, jak się komuś coś powodzi. Jeśli temu **Żydowi było lepiej niż niejednemu Polakowi**, to już był pierwszym wrogiem do odstrzału” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Dla mnie jest to **zupełnie obojętne**, czy jest pani Żydówką, czy jest pani Polką, ja będę do pani w ten sam sposób podchodził pod warunkiem, że pani nie będzie w stosunku do mnie robiła mi krzywdy, czy postępowała w niewłaściwy sposób. To samo mogę powiedzieć o geju, o Niemcu, o Żydzie, to jest dla mnie ambiwalentne uczucie. Natomiast **jest jakaś zaszczość historyczna, u każdego pewnie była w domu mowa na ten temat, że Żydzi byli cwaniacy, dorobkiewiczze**, co sobie dobrze radzili w życiu” – Nie-Żydzi, 56-65 lat

Postrzeganie Żydów: obszary (wg Żydów)

W odwołaniu do analizy semiotycznej

falsz

pomiędzy

prawda

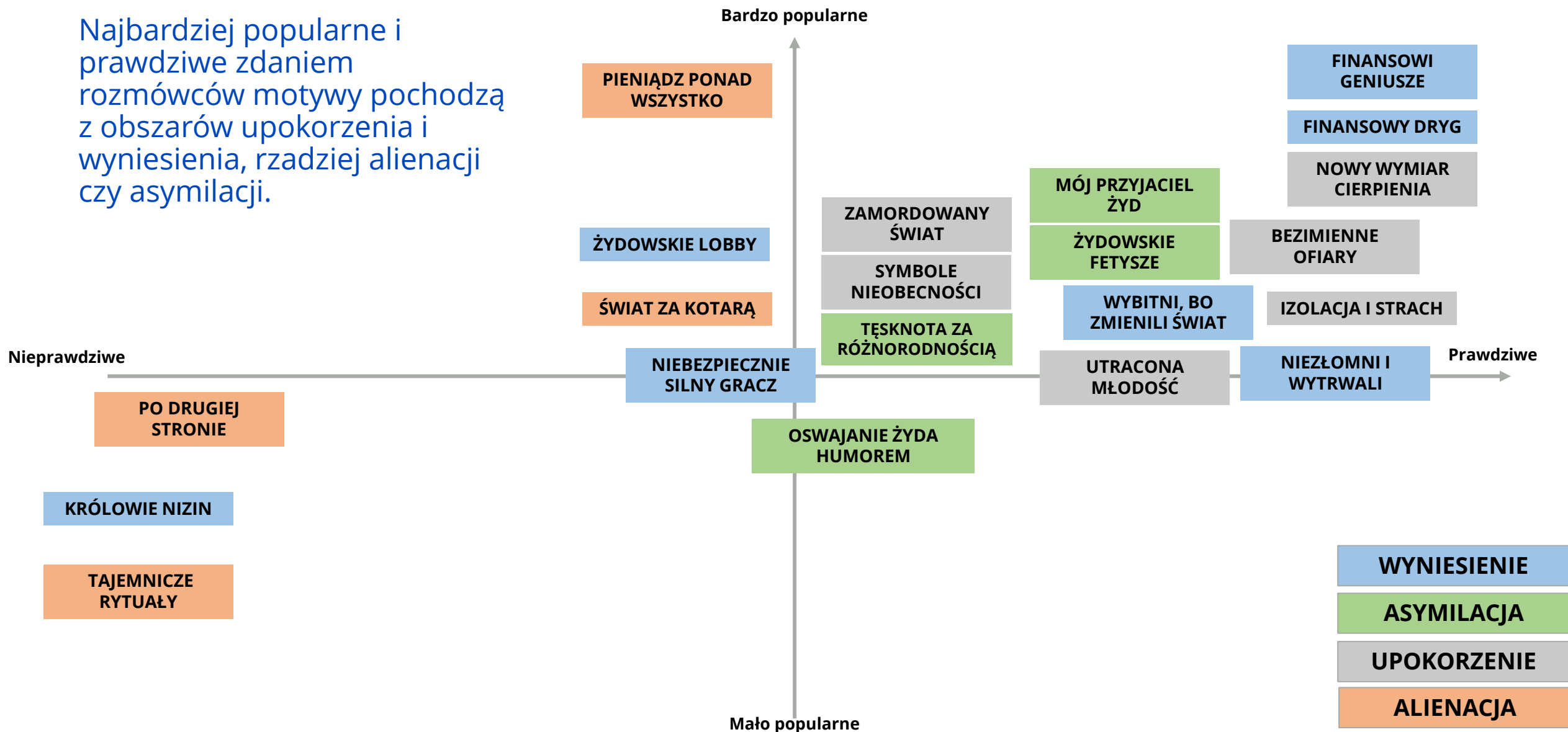
Postrzeganie Żydów: obszary (wg Żydów) vs wiek

Wśród Żydów najsilniejsze są skojarzenia z finansami, ale też wspólnotowością czy wzajemnym wsparciem społeczności żydowskiej. Najsilniejsza niezgoda pojawia się w kontekście manipulacji, przestępczości czy też odmienności.

Opinie prawdziwe (top)	15-25 lat	26-45 lat	46-65 lat			
	UTRACONA MŁODOŚĆ	SYMBOLE NIEOBECNOŚCI	FINANSOWY DRYG	ŚWIAT ZA KOTARĄ	WYBITNI, BO ZMIENILI ŚWIAT	FINANSOWI GENIUSZE
	TĘSKNOTA ZA RÓŻNORODNOŚCIĄ	WYBITNI, BO ZMIENILI ŚWIAT	WSPÓLNOTOWOŚĆ, WSPARCIE	WSPÓLNOTOWOŚĆ, WSPARCIE		
	FINANSOWI GENIUSZE	MÓJ PRZYJACIEL ŻYD				
Opinie fałszywe (top)	15-25 lat	26-45 lat	46-65 lat			
	ŚWIAT ZA KOTARĄ	TAJEMNICZE RYTUAŁY	TAJEMNICZE RYTUAŁY	PIENIĄDZ PONAD WSZYSTKO	PO DRUGIEJ STRONIE	
	ŻYDOWSKIE LOBBY	ŻYDOWSKIE LOBBY	KRÓLOWIE NIZIN			

Postrzeganie Żydów: obszary: prawdziwość vs popularność

Najbardziej popularne i prawdziwe zdaniem rozmówców motywy pochodzą z obszarów upokorzenia i wyniesienia, rzadziej alienacji czy asymilacji.

Antysemityzm: definicja, przejawy, przeciwdziałanie

„Antysemityzm” to słowo o wielkim ciężarze gatunkowym, przynależne przeszłemu światu, współcześnie trudne do zdefiniowania.

- Ogólnie, antysemityzm postrzegany jest jako słowo „**ciężkie**”, nieprzystające do większości współczesnych zachowań anty-żydowskich, kojarzone bardziej z czasami **wojny** i doświadczeniem **Zagłady**;
 - Antysemityzm kojarzy się bowiem głównie z **fizyczną agresją**, aktami przemocy, siłowym wykluczeniem;
- Bliższe rozmówcom określenia na działania czy zachowania anty-żydowskie to: **dyskryminacja, wykluczenie, nietolerancja, niechęć, rasizm, nienawiść, obrażanie, oczernianie, szkalowanie, wrogość, wykluczenie, dyskredytowanie, ksenofobia, stereotypy**;
 - Szczególnie dla **młodszych** rozmówców słowo „antysemityzm” jest **zbyt odległe**, „historyczne”, z innego porządku, a w efekcie nieprzystające do współczesnego świata (kojarzone bezpośrednio z Hitlerem, faszyzmem, obozami zagłady);
 - **Młodzi Żydzi** są też bardziej skłonni **tłumaczyć** zachowania antysemickie **zazdrością** odczuwaną wobec Żydów czy też sposobem na **oswojenie „nieznanego”**;
- **Zdefiniowanie zachowań** antysemickich jest **trudne**; wyzwaniem jest odróżnienie opinii którym bliżej do nieszkodliwego żartu od tych, które mogą prowadzić do tragicznych w skutkach działań (co pokazała Historia);
- Zdaniem **części nie-Żydów** (szczególnie **starszych**) dyskryminacja czy wykluczanie Żydów jest **pokłosiem ich zachowań**, np. życia w zamkniętych społecznościach, pazerności, skupieniu na historii i doświadczeniu Zagłady;
- **Antysemita nie ma jednego wyraźnego wizerunku**: może być to zarówno człowiek niezbyt wykształcony i ograniczony, jak i wykształcony i utytułowany, ale też osoba używająca haseł antysemickich celem sterowania innymi czy zdobycia wpływów (np. politycznych, ekonomicznych, społecznych).

Wybór cytatów

„W młodszej społeczności, mniej więcej w naszym wieku, 20-30 lat w Internecie mogą powstawać zachowania antysemickie, ale bardziej takie cięższe dla, że ci **ludzie nawet nie myślą, że to jest antysemickie**, że to może być odbierane przez ludzi jako nienawiść do Żydów. Przez tworzenie memów, przerabianie różnych krótkich filmików, **żeby było śmieszne** i nacechowane hitleryzmem, czy stereotypami o Żydach. Może to być zabawne. Ale ludzie mogą do tego podchodzić, że to jest antysemityzm” – Nie-Żydzi, 19-25 lat

„To są **zaszłości wiekowe, antysemityzm**. Nie robimy im nic złego, **nic palimy ich, nie zabijamy**. No co im robimy? Przyjeżdżają sobie do naszego kraju, **nikt ich nie zaczepia**. No ponoć teraz nie mogą mieć ochrony, no to trochę ich tam mniej przyjeżdża, no bo niestety **to jest nacja, która czuje zagrożenie**, z jakichś tam względów. Niektórzy na nich polują” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Ja powiem kontrowersyjną swoją wypowiedź i nie powiem tego na przykładzie Żydów, tylko na przykładzie gejów. Ja nie mam nic przeciwko gejom, natomiast w rodzinie nie wiem jak bym to znosił. To jest tak, że **ja nie mam nic przeciwko Żydom**, natomiast nie wiem, jakbym się z takimi prawdziwymi Żydami spotkał i miał żyć i wiedział o tym, to **nie wiem jak bym się zachowywał**. Czy to zachowanie moje by było sztuczne, czy prawdziwe” – Nie-Żydzi, 56-65 lat

„Grube ryby lubią podpuszczać. Bo większość kamienic w Warszawie też jeszcze należy gdzieś tam w historii do rodzin, które mogą mieć roszczenia właśnie, pochodzenia żydowskiego. I to też jest takie **podpuszczanie ludzi – zlikwidujmy ich, bo to jest problem**. Może to w ten sposób działać, właśnie głównie **zazdrość kieruje** tym i właśnie **niewiedza**” – Żydzi, 26-35 lat

„Mi się wydaje, że ludzie, którzy nie mają pochodzenia i nie są Żydami, **bardzo boją się słowa „antysemityzm”, bo to jest jednak takie bardzo duże słowo**. I na przykład ja też sama tak naprawdę boję się czasami tego słowa używać. I moi przyjaciele też na przykład jak rozmawiamy, to raczej nigdy... to raczej zawsze mówią **po prostu „dyskryminacja” jednak**. Bo antysemityzm to jest bardzo, bardzo duże słowo i myślę, że ludzie się po prostu boją też poruszać ten temat” – Żydzi, 15-18 lat

„Zastanawiałam się, z czego się bierze antysemityzm. Odkryłam, że to się **bierze z zazdrości**. Jak mówimy o historii, o tym, z czego się zaczął ten holokaust itd. To chodziło o to, że Żydzi mają pewien zestaw cech, **radzą sobie doskonale w różnych sferach życia**, i mogą być obiektem zazdrości, ale jakby jak powiedziałam, według mnie u podstaw tego radzenia sobie i tych ich zdolności, interesów leży właśnie religia. I to połączenie życia codziennego, właśnie z tą **religią, która ich prowadzi**” – Żydzi, 36-45 lat

Antysemityzm: Żydzi vs Nie-Żydzi

Żydzi są bardziej skłonni zauważać antysemityzm współcześnie, ale też tłumaczyć go niewiedzą i zazdrością. Widać potrzebę walki z przejawami antysemityzmu.

Zdaniem nie-Żydów

- „Antysemityzm” to **za ciężkie słowo**, kojarzone z **przeszłością** i konkretnymi **wydarzeniami** z historii (Zagłada);
- Współcześnie słowo **nieprzystające do realiów**, ewentualnie kojarzone z **fizyczną** agresją, **aktami przemocy, wykluczeniem**;
- Wiele zachowań wobec Żydów odbierane jako **niewinne żarty, wyśmiewanie** tłumaczone **niewiedzą** lub **głupotą**, ale nie jako antysemityzm;
- Preferowane **określenia** negatywnych zachowań wobec Żydów: **dyskryminacja, wykluczenie, nietolerancja, niechęć, rasizm, nienawiść, obrażanie, oczernianie**;
- Dla niektórych (szczególnie starsi), antysemityzm **wynika z samych Żydów** – ich odmienności, pazerność itd.;
- Młodszy bardziej **wyczuleni** na negatywne zachowania wobec Żydów, ale też nie nazywają ich antysemityzmem.

Zdaniem Żydów

- Częściej deklarują, że **antysemityzm istnieje współcześnie**, chociaż kojarzy się **większości** głównie z **przeszłością i Zagładą**;
- Preferowane są jednak **inne określenia** na negatywne zachowania wobec Żydów: szkalowanie, faszizm, nienawiść, wrogość, wykluczenie, dyskredytowanie, ksenofobia, stereotypy;
- Większości **trudno jest zdefiniować** czym jest, a czym nie jest antysemityzm i przypisać do niego konkretne zachowania;
- Część Żydów postrzega zachowania antysemickie jako wynikające z **niewiedzy** (głównie młodszy) czy **zazdrości** (głównie starsi);
- Szczególnie **młodzi otwarci na zrozumienie źródeł** antysemityzmu: żartowanie z Żydów jako forma oswojenia nieznanego;
- Dla niektórych **nie poruszanie problemu antysemityzmu** jest już **samo w sobie antysemickie**; oczekują zwrócenia uwagi na ten problem i wsparcia.

Antysemityzm: napięcia wśród Nie-Żydów

Dla wielu Nie-Żydów antysemityzm jest tematem tabu, którego lepiej nie poruszać, z uwagi na historyczne zaszłości i resentymenty.

- W opiniach Nie-Żydów na temat antysemityzmu **widać wiele napięć**, które wynikają z:
 - **Ciężaru gatunkowego tego słowa** (antysemita = Hitler, nazista) → antysemityzm to **czyste zło**, nie jest niczym uzasadniony, jest bliski rasizmowi czy czystej nienawiści;
 - **Braku języka do mówienia o antysemityzmie współcześnie** → istnieje podskórna obawa, aby nie **deprecjonować** negatywnych zachowań wobec Żydów, ale też nie nazywać ich **słownikiem przynależnym przeszłości**; w efekcie **łatwiej jest nie poruszać** tej tematyki, niż się do niej odnieść;
 - **Nie przepracowania przeszłości** → silnych **resentymentów, zazdrości**, negatywnych **skojarzeń** z Żydami; emocji, które **łatwo mogą eskalować** w stronę nienawiści;
 - **Podświadomej zazdrości wobec Żydów i złości na nich** → z uwagi na **status narodu pokrzywdzonego**, który – zdaniem niektórych Nie-Żydów (szczególnie starszych) – ma (niesłusznie) szczególne prawa, jest **przewrażliwiony** na swoim punkcie.

„Niechęć to jest takie wydaje mi się, że lekkie, że można być w stosunku do kogoś z góry troszkę bardziej krytycznym, itd. Bez powodu. **Umówmy się, jesteście ludźmi**, każdy jak gdyby nawet podświadomie czasem jest bardziej dla kogoś ostrzejszy, a czasem mniej, więc **nazywanie od razu tego antysemityzmem jest po prostu nie przesadą, a jest głupie**” – Nie-Żydzi, 15-18

„Mi się wydaje, że **dyskryminacji na terenie naszego kraju to nie ma żadnego w stosunku do Żydów**, bo **oni by sobie nawet na to nie pozwolili... (śmiej)**. No i nasze władze by na to nie pozwoliły, a po prostu jakby były jakieś przejawy antysemityzmu, takie jawne, na ulicy czy w mediach, to od razu byłby wyrok i koniec. Bo taka jest prawda. Powiem pani, że obywatele izraelscy są 100 razy lepiej chronieni, dbają o ich interesy, niż nasze, Polaków, gdziekolwiek byśmy nie byli. I tyle” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Gdyby faktycznie była ta **ustawa i mieli przyjąć, zabierać swoje mieszkania**, te piękne domy to ci ludzie, których to będzie dotyczyło, którzy będą się musieli wyprowadzić, to **na pewno zaczniesz się nienawiść**” – Nie-Żydzi, 56-65 lat

„Jak się namaluje taką **gwiazdę Dawida** i napisze **Jude**, to na pewno jakiś **antysemita**. Jak się **pomniki zniszczy**, jakimiś farbami pomaluje i są to pomniki żydowskie, no to na pewno to zrobił antysemita. Jeżeli człowiek powie jakieś **kontrowersyjne zdanie**, nawet jak ja mówiłem przed chwilą, a już nie daj boże żeby powiedział, że Żydom się ta wojna, ten holocaust i to prześladowanie należało, **Jezu kochany, ja jestem antysemita, bo ja wyrażam taki pogląd**” – Nie-Żydzi, 56-65 lat

Antysemityzm: obawy wśród Żydów

Dla wielu Żydów antysemityzm budzi wiele napięć, wywołuje lęki przodków, budzi żal o brak akceptacji i niezrozumienie.

- W opiniach Żydów na temat antysemityzmu **widać wiele napięć**, które wynikają z:
 - **Niedostrzegania antysemityzmu** → zdaniem części zachowania anty-żydowskie są **nierzauważane**, pomijane, „**zamiatane pod dywan**”, co wpisuje się w **ogólną tendencję do nie „wyciągania kwestii żydowskiej”** i **przemilczanie** wzajemnych napięć;
 - **Poczucie, że tożsamość żydowską należy ukrywać** → dla wielu Żydów **opowiedzenie się jako Żyd było niezmiernie trudne**, z uwagi na **przewidywaną negatywną reakcję**. Dla części jest to **nadal temat tabu** lub tożsamość **ujawniana** jedynie **wybranym**, zaufanym bliskim;
 - **Dziedziczone lęki** → opowieści **rodziców i dziadków** o braku akceptacji dla ich żydostwa i **przestrzeganie** potomków przed ujawnieniem się; budzenie **lęków przed prawdą**;
 - **Poczucie niesprawiedliwości** → poczucie **ludzkiej krzywdy** i **żału** z uwagi na **nietolerancję** wobec Żydów w kontraście z **lubieniem i pomaganiem innym** społecznościom przez Polaków (np. Ukraińcom).

„Ci ludzie **nawet nie myślą, że to jest antysemickie**, że to może być widziane przez ludzi jako nienawiść do Żydów. Przez tworzenie memów, przerabianie różnych krótkich filmików, **żeby było śmieszne i nacechowane hitleryzmem**, czy **stereotypami** o Żydach. Może to być zabawne. Ale ludzie mogą do tego podchodzić, że to jest antysemityzm” – Żydzi, 19-25 lat

„Coś jeszcze może czuć taka osoba? Może **taką chęć, dlaczego akurat jestem Żydówką i dlaczego nie wiem czy dobre słowo, dlaczego nie jestem z innego narodu**, żeby być bardziej akceptowanym w społeczeństwie. Takie poczucie niesprawiedliwości” – Żydzi, 15-18 lat

„Na tyle, jakby miałam też **nakaz trochę ukrywania tego**, że mamy żydowskie pochodzenie. I nie mówienia o tym głośno. Dziadek się bardzo bał ze względu na swoje przeżycia wojenne. I gdzieś zawsze siedziało mi z tyłu głowy, bardzo mnie ciekawiła kultura żydowska i dopytywałam się u dziadka, dowiadywałam się. natomiast **jakby nie miałam takiego pozwolenia na mówienie o tym głośno**” – Żydzi, 36-45 lat

„Mnie na przykład **mama nie uprzedzała...** W sensie uprzedzała mnie, ale nie mówiła... Jakby powiedziała, że **to jest mój wybór i że jak... po prostu powiedziała o swoich doświadczeniach**, że ona się właśnie spotkała kiedyś, jak tam rozeszło się na przykład po uczelni, że... jacyś dalsi jej znajomi z uczelni się dowiedzieli, to tam **też było tak w takich przyjacielskich w cudzysłowie zaczepkach, słowach, były takie żarty**” – Żydzi, 19-25 lat

Antysemityzm: rodzaje

Zdaniem rozmówców antysemityzm ma wiele twarzy.

historyczny

bezdyskusyjny (fasyzm, Zagłada, Hitler), ale też spory o relacje polsko-żydowskie

ekonomiczny

spory o własność, odzyskiwanie mienia

dziedziczny/ domowy

opowieści dziadków, resentymenty

bezrefleksyjny:

powtarzanie zasłyszanych opinii

osobisty

wynikający z doświadczenia, np. rodziny, własnego

polityczny

„gra” Żydem, współczesne ruchy narodowościowe, ksenofobia, IPN

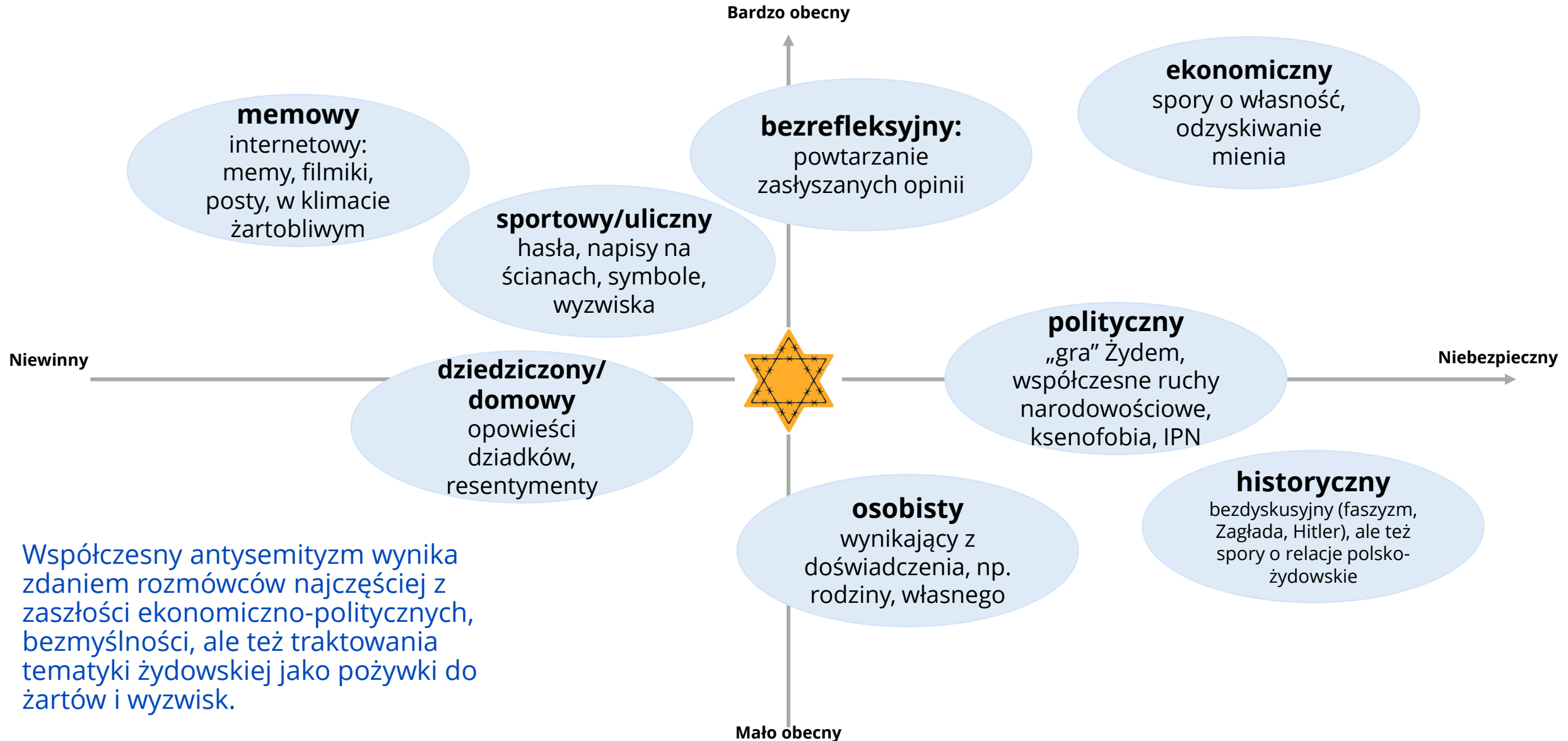
memowy

internetowy: memy, filmiki, posty, w klimacie żartobliwym

sportowy/uliczny

hasła, napisy na ścianach, symbole, wyzwiska

Antysemityzm: rodzaje vs natężenie i ocena

Współczesny antysemityzm wynika zdaniem rozmówców najczęściej z zaszłości ekonomiczno-politycznych, bezmyślności, ale też traktowania tematyki żydowskiej jako pożywki do żartów i wyzwisk.

Postrzeganie Żydów: obszary vs antysemityzm

W odwołaniu do analizy semiotycznej

UPOKORZENIE

cierpienie, zniewolenie, słabość

IZOLACJA I STRACH

NOWY WYMIAR
CIERPIENIA

UTRACONA
MŁODOŚĆ

SYMBOLE
NIEOBECNOŚCI

BEZIMIENNE
OFIARY

ZAMORDOWANY
ŚWIAT

ŚWIAT ZA KOTARĄ

TAJEMNICZE
RYTUAŁY

PIENIĄDZ PONAD
WSZYSTKO

PO DRUGIEJ
STRONIE

ALIENACJA

obcość, dziwność, tajemnica

WYNIESIENIE

chwała, moc, panowanie

ŻYDOWSKIE LOBBY

KRÓLOWIE NIZIN

FINANSOWY DRYG

WYBITNI, BO
ZMIENILI ŚWIAT

FINANSOWI
GENIUSZE

NIEZŁOMNI I
WYTRWALI

NIEBEZPIECZNIE
SILNY GRACZ

MÓJ PRZYJACIEL
ŻYD

OSWAJANIE ŻYDA
HUMOREM

ŻYDOWSKIE
FETYSZE

TĘSKNOTA ZA
RÓŻNORODNOŚCIĄ

WSPIERAJĄ SIĘ,
POMAGAJĄ SOBIE
WZAJEMNIE*

ASYMILACJA

radość, bliskość, swojskość

nie antysemickie

trudno powiedzieć

antysemickie

Doświadczenia antysemityzmu: Żydzi

Niemal każdy z rozmówców-Żydów doświadczył negatywnych zachowań lub komentarzy wynikających z jego pochodzenia, zwyczajów lub tradycji.

Bardzo częste

żarty
(powiedzonka,
rymowanki, przesady)

wyśmiewanie
(stereotypowych cech,
np. skąpstwo)

kpiny
(ze zwyczajów, tradycji,
kultury)

wykluczanie
(sugestie co do
emigracji, wyjechania)

agresja
(przemoc fizyczna)

Dość rzadkie

„Zamiast jakiegoś słowa po prostu **wstawiali „Żyd”** i mówili to do mnie. I na przykład jest taka **popularna piosenka** takiego wykonawcy, i było że mówili do mnie chyba **„Żydek, Żydek, Żydek, od żydzenia mam zakwasy”, coś w tym stylu**. No nie wiem, w sensie wie pani, **głupie strasznie żarty**. I to też było, na przykład pamiętam, jak było omawianie **jakichś „Stepów akermańskich”**, kojarzy pani, to też tam... też po prostu przerabiali teksty takich kultowych jakichś utworów i wstawiali słowo „Żyd”, i mówili do mnie. To tak trochę dziwne to były rzeczy dla mnie” – Żydzi, 19-25 lat

„Tuż obok mnie idzie **masz jedenastego listopada** i uwierzcie mi, jak się widzi z bliska i słyszy, co oni mówią, co oni robią, jakie oni mają hasła, to ja się **wtedy boję strachem mojej matki**” – Żydzi, 56-65 lat

„Ja też miałam takie problemy, typu **Żydzi na Madagaskar**, albo jakieś karteczki, albo **przyczepianie do pleców gwiazdy Dawida**. To były takie rzeczy, które się zdarzały ze szkoły i ja pamiętam to” – Żydzi 56-65 lat

„Pewnego dnia, jak **po tej wsi się rozeszła wieść, że Żydzi przyjechali**, i tu coś robią, jakieś cuda w lesie na cmentarzu, jakieś nie wiadomo jakieś obrzędy, a my odkopywaliśmy macewy, które Rosjanie chcieli ukraść w czasie drugiej wojny światowej, bo były żeliwne. Piękne takie odlewy, że i to szczena opadała. I wygrzebywaliśmy te macewy. Po czym wracaliśmy po całym dniu pracy, z powrotem ten kawałek do tej plebanii. I **pewnego dnia, po prostu rzucono w nas kamieniami. I trzeba było uciekać**” – Żydzi, 36-45 lat

„Moja pani doktor powiedziała coś takiego, no i co, **możliście pojechać na ten Madagaskar**, ale gmina żydowska się nie zgodziła, **no nie byłoby Holocaustu**, no **głupi byliście po prostu**, gmina się nie zgodziła. No ja w ogóle zgłupiałam i mówię, no a pani tak by chciała wyjechać na Madagaskar, no ciepło by było” – Żydzi, 56-65 lat

Wybór cytatów

„Wydaje mi się, że w tolerancyjnej rodzinie, nie byłoby raczej czegoś takiego, że jest dziecko, które jest takie wyłamane, bez jawnego powodu. Tak się samo odrywa, gdzie od małego byłoby wychowywane, że ludzie się szanują. I wydaje mi się, że to **może być pokoleniowa rzecz**” – Nie-Żydzi, 15-18 lat

„Ta **niewiedza kiedyś i to powielanie tych jakichś tam stereotypów**, czy jakiegoś kłamstwa, po prostu miało konsekwencje, że to gdzieś tam w przestrzeni się utrzymywało. [...] Niewiedza niestety powoduje, że po prostu brniemy dalej w to, co już usłyszeliśmy” – Nie-Żydzi, 46-55 lat

„Zostało im to **utrwalone w domu** i później powielają takie zachowania, takie stereotypy, o których wcześniej mówiliśmy, tylko w dużo większym stopniu zakrawającym na ten antysemityzm i tworzą większą grupę. [...] może być to poza **kwestiami psychicznymi uwarunkowane** po stronie rodziny, że rodzina była nastawiona, źle mówiła i to zostało utrwalone u takiej osoby” – Nie-Żydzi, 26-35 lat

„Mi się wydaje, że taką genezą w ogóle antysemityzmu jest pewne **zagrożenie**, czyli boimy się, po pierwsze, trochę ludzi obcych kulturowo, a po drugie, też łatwo, że tak powiem, **wyznaczyć sobie jakiegoś wroga**, który nam coś zabierze. Tak trochę trudniej jest tej winy szukać w sobie, że się nie udało, nie wiem, nie doszliśmy do czegoś, tylko **ktoś nam zabrał**” – Nie-Żydzi, 36-45 lat

„Wydaje mi się, że po prostu to **niezrozumienie** jest przyczyną tego wszystkiego. Że ludzie tak naprawdę nie wiedzą, a że wszyscy mówili, że po prostu Żydzi są źli, to oni to przyjęli, bo nie rozumieli [...] Ale antysemityzm jest też poniekąd **wywołany niewiedzą**, więc to niczego nie tłumaczy moim zdaniem” – Żydzi, 15-18 lat

„**Wychowanie, rodzina**, jakby ludzie z którymi się otacza. To na pewno. Myślę, że przede wszystkim, że jak **otaczasz się głupimi ludźmi**, to jesteś coraz głupszy albo tak samo głupi. Jak otaczasz się mądrymi ludźmi, to jak jest jesteś głupi, stajesz się mądrzejszy; albo jak jesteś mądry, jesteś jeszcze mądrzejszy” – Żydzi, 19-25 lat

„**Grube ryby lubią podpuszczać**. Bo większość kamienic w Warszawie też jeszcze należy gdzieś tam w historii do rodzin, które mogą mieć roszczenia właśnie, pochodzenia żydowskiego. I to też jest takie podpuszczanie ludzi – zlikwidujemy ich, bo to jest problem. Może to w ten sposób działać, właśnie głównie **zazdrość kieruje tym i właśnie niewiedza**” – Żydzi, 26-35 lat

„Przez pewien moment zastanawiałam się, z czego się bierze antysemityzm. Odkryłam, że to się **bierze z zazdrości**. Jak mówimy o historii, o tym, z czego się zaczął ten holokaust itd. To chodziło o to, że Żydzi mają pewien zestaw cech, **radzą sobie doskonale** w różnych sferach życia, i mogą być obiektem zazdrości” – Żydzi, 36-45 lat

„Jak generalizujemy to tak może być, że **90% społeczeństwa polskiego jest antysemicka**, tak samo jak jest szowinistyczna i antyfeministyczna i anty genderowa i jeszcze pewnie wiele innych. To jest trochę takie **nieuświadomione przyjmowanie perspektywy większościowej**, bo fajnie się pośmiać z Cyganów, Ruskich i blondynek i pewnie jeszcze innych” – Żydzi, 46-55 lat

Antysemita nie ma jednej twarzy; może nim być zarówno nacjonalista, jak i osoba wykształcona i otwarta na świat.

Typ 1: „naziści”

- Osoby **kultywujące przeszłość**, odnoszące się z dumą do historii wielkiej Polski;
- **Tradycjoniści**, niekiedy o silnych poglądach **prawicowych**, **neonaziści**, **nacjoniści**, „ziomki Bąkiewicza”;
- Budujący swoją tożsamość na **nienawiści do Żydów**, **aktywni** w tym zakresie, zajęci tym tematem, mający misję „**oczyszczenia**” Polski z obcych nacji;
- **Pseudokibice**, szukający **poparcia** wśród podobnych osób.

„Ten utarty jakby obraz tego antysemity może faktycznie **nawiązywać do Hitlera**, natomiast wydaje mi się, że w XXI wieku to może być **równie dobrze Jan Kowalski pierdzący, wiecie, w wersalkę, w białym podkoszulku, żonobijca, popijający piwo**” – Nie-Żydzi, 26-35 lat

Typ 2: „niewykształceni”

- Osoby **ograniczone**, nie wykształcone, **nie obyte**;
- **Bezrefleksyjne**, „niekumate”;
- Dla części, **marginies społeczny**, osoby, którym się **nie powiodło** w życiu, wykluczone;
- **Niepewne** siebie, pełne **żalu** do świata;
- Szukające **poparcia w grupie**, **wzmocnienia** przez innych lub przez **wspólnego wroga**.

„Dla mnie antysemitą to jest człowiek, który ma wiedzę na temat judaizmu a nie taki, co wyjdzie napruty ze stadionu i woła, jebać Żydów. Dla mnie to jest **po prostu idiota, a nie antysemita, ale wszyscy antysemiticy to idioci**” – Żydzi, 46-55 lat

Typ 3: „twardogłowi”

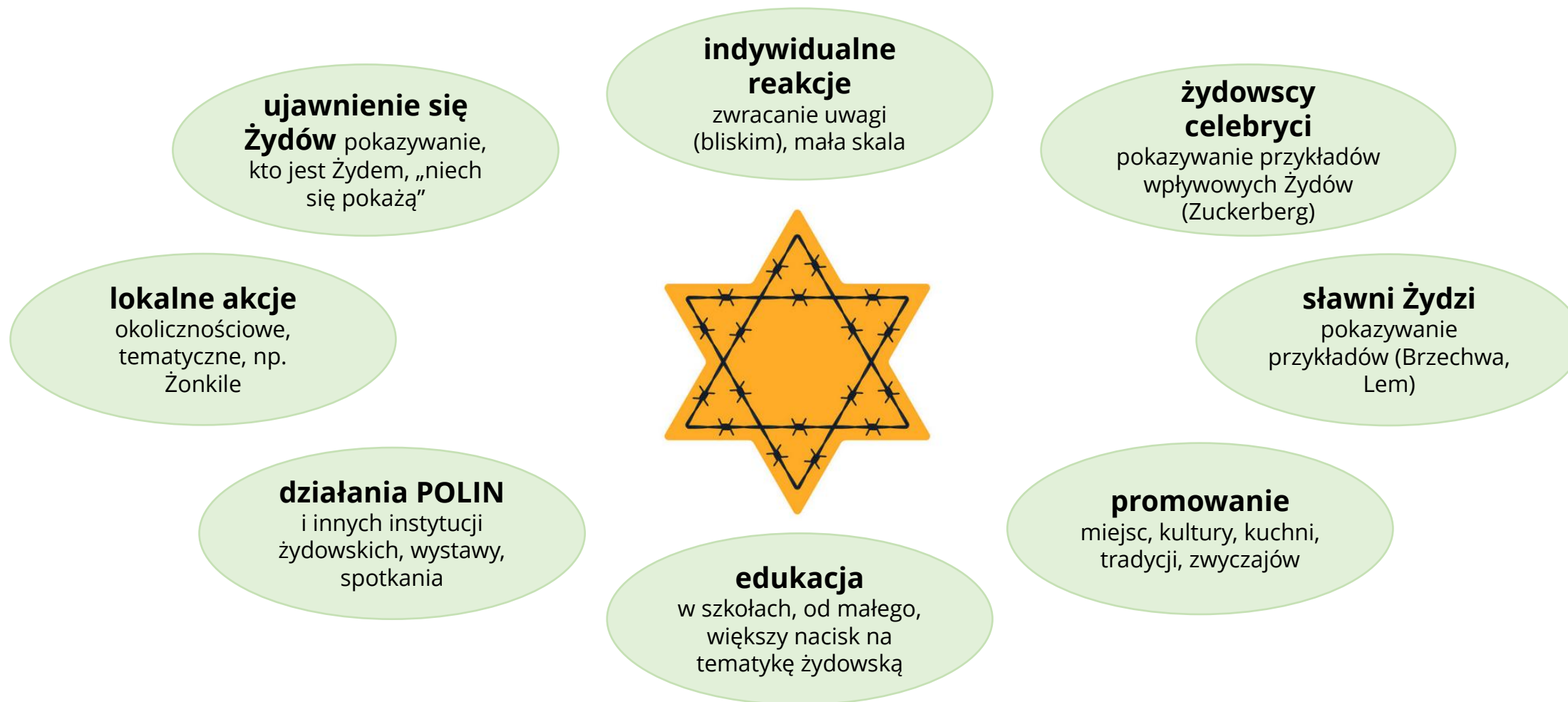
- Osoby, które **mogą być wykształcone**, odcytane, odnoszące sukcesy zawodowe, mające wysoki status itd.;
- Ale: szukające „**kozła ofiarnego**” - przyczyny swoich np. niepowodzeń czy problemów poza sobą;
- Bardzo przywiązane do swoich opinii, **uparte**;
- Osoby **uprzedzone** wobec innych;
- Osoby **nie tolerujące wszelkiej inności**; **zazdrościcy**, nie tolerujący, że ktoś ma lepiej lub równie dobrze.

„Ciemną głową bym nie nazwał kogoś, kto chce być lepszy i chce się edukować. Tylko ciemną głową nazwałbym – też oczywiście nie rasowo, tylko ciemną głową że **pustka w głowie** – że ciemną głową nazwałbym kogoś, **kto po prostu nie chce być... nie chce się ulepszać jako człowiek**, nie chce być lepszym człowiekiem, tylko **siedzi w tym swoim takim mózgu zamkniętym i tyle**” – Żydzi, 19-25 lat

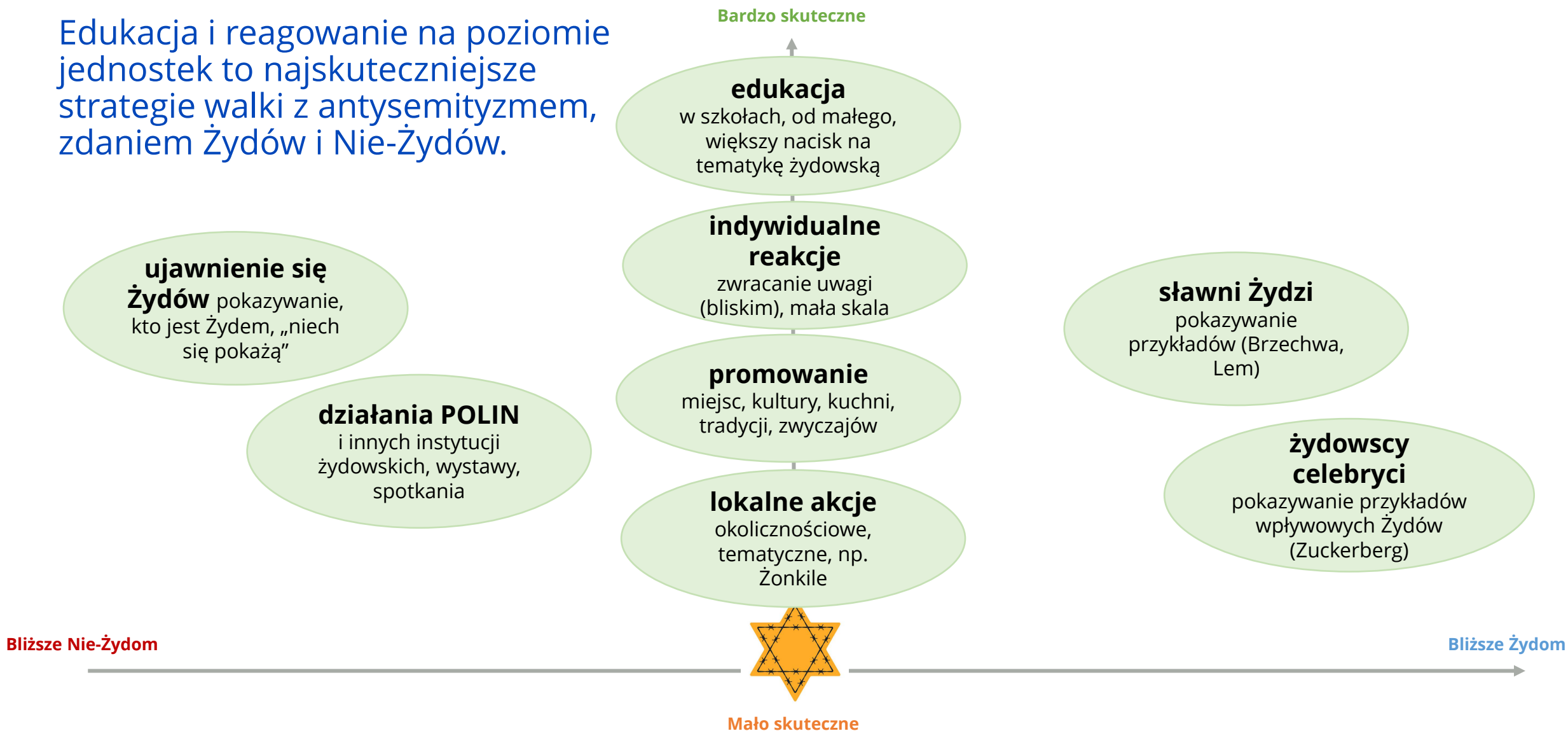
Przeciwdziałanie antysemityzmowi: pomysły

Antysemityzmowi można przeciwdziałać na wiele sposobów.

Przeciwdziałanie antysemityzmowi: pomysły

Edukacja i reagowanie na poziomie jednostek to najskuteczniejsze strategie walki z antysemityzmem, zdaniem Żydów i Nie-Żydów.

Wybór cytatów

„Ewentualnie w szkołach, nie wiem, czy to jest dobry pomysł. Ale żeby **osoby o pochodzeniu żydowskim**, faktycznie się **ujawniły** i żeby ludzie zobaczyli, że są to **normalne osoby**, wśród naszego jakby otoczenia i nie zwracamy na to uwagi, są tacy sami. Ale też, żeby to się nie przerodziło w taką drugą stronę, że zaczniemy inaczej na nie patrzeć” – Nie-Żydzi, 15-18 lat

„Fajnie byłoby poznać tych Żydów z normalnej strony. Ja mam 23 lata i uważam, że **nigdy styczność z Żydami nie miałam**. Styczności z ich kultura jaka jest rzeczywiście u nich, a nie z tego co opowiadają dziadkowie, babcie. **Żeby oni się przedstawili**. Młodzi ludzie. jakie oni mają poglądy i wartości, co oni sobie cenią” – Nie-Żydzi, 19-25 lata

„Jakieś robienie jakichś **jarmarków, spotkań**, żeby było o tym **głośno**, bo to **wręcz przeciwnie, to może zniechęcić** nawet jakąś tam grupę, bo właśnie można porównać do właśnie **krucjat** katolików, chrześcijan (śmiech) gdzie za wszelką cenę próbowali wpoić, że to jest super, krwią i mieczem, no... nie idzie to w dobrym kierunku” – Nie-Żydzi, 26-35 lat

„Nie można twarzą w twarz z tą osobą dać sobie po sobie poznać, że to na przykład cię ruszyło. Że w sensie, ja na przykład tak jak wcześniej mówiłem, to „Żydek, Żydek, Żydek, od żydzenia mam zakwasy” czy coś w tym stylu, to dla mnie to są takie... po prostu traktuję to jako głupi żart, nie biorę do siebie takich obelg. I uważam, że właśnie **zignorowanie tego albo powiedzenie po prostu „prześmiać” i tyle**” – Żydzi, 19-25 lat

„**Nie bać się przyznawać i utożsamiać**, bo ja to widzę na przykładzie moich dzieci, jakby nigdy w życiu bym nie powiedziała, że nie możesz się przyznać, bo coś tam, i jakby nigdy moje dzieci nie usłyszały żadnego takiego słowa, że coś muszą ukrywać itd. I one w związku z tym w sposób naturalny w środowisku Polaków manifestują” – Żydzi, 36-45 lat

„**Kultura, sztuka**, w tym kierunku. Ludzie też poprzez to nie widzą tutaj narodowości, koloru skóry, czy czegokolwiek, jaka jest fajna **muzyka**, jaka jest **dobra kuchnia**, jaka jest fajna sztuka, na przykład Skrzypek na dachu. Właśnie w tym kierunku, że są te festiwale, ale na przykład **jak młodzi ludzie lubią się bawić**” – Żydzi, 56-65 lat

„Takie **chodzenie powiedzmy metaforycznie z megafonem**, i krzyczenie: **nie bądźcie antysemitami**, Żydzi są bardzo fajni, nie uważam, możliwe że też **mogłoby to mieć odwrotny efekt w sumie**” – Żydzi, 15-18 lat

Dziękujemy i
zapraszamy do kontaktu!

dr Marta Bierca

Partner | WiseRabbit

M: +48 602 715 418

E: marta.bierca@wiserabbit.co

dr Dorota Wiszejko-Wierzbicka

Psycholożka, Badaczka jakościowa

